

SZAKDOLGOZAT

Papp Dóra
**Csecsemő- és kisgyermeknevelő szak
levelező tagozat**

Kaposvár
2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Csecsemő- és kisgyermeknevelő szak

Az olvasott mese hatása a gyermek figyelmére

Belső konzulens:

Dr. Gombos Péter egyetemi docens

Készítette:

Papp Dóra

Neptun-kód: GQANYV

levelező tagozat

Intézet/Tanszék: Neveléstudományi Intézet

Gyermeknevelési Tanszék

Kaposvár
2023

Tartalomjegyzék

<i>Bevezető</i>	2
<i>A mese olvasás jótékony hatásai a babákra</i>	3
<i>A mesemondás célja</i>	4
<i>A fejből mondott mese</i>	5
<i>Milyen mesét mondjuk bizonyos korosztályoknak?</i>	6
<i>A mesélés tempója</i>	7
<i>Digitális eszköz-használati szokások</i>	9
<i>A családi tényezők a bontakozó literáció kapcsán</i>	16
Empirikus kutatások	18
<i>A megfigyelés előkészítése</i>	18
<i>Gyerekek viszonyulása az olvasott és a fejből mondott meséhez</i>	18
<i>A megfigyelt gyermekek életkora és neve</i>	18
<i>A kutatás/megfigyelés körülményei</i>	19
<i>A megfigyelések tapasztalatai</i>	21
<i>Egyéb csoportos megfigyelés</i>	24
A mélyinterjúk tapasztalatai	26
Összegzés	33
<i>Irodalomjegyzék</i>	35
Melléklet	37
<i>Interjú 1</i>	37
<i>Interjú 2</i>	43
<i>Interjú 3</i>	47
<i>Interjú 4</i>	50
<i>Melléklet Konzultációs Nyilatkozat</i>	55

Bevezető

Édesanyám mindent megadott nekem. Rengeteg mesekönyvem van, és a mai napig vesz ilyeneket – immár az unokájára gondolva. Neki nem volt mesekönyve, ha volt is, csak egyetlen egy, amelyet úgy örökölt a nagyobb testvérei után. Neki hiányzott az életéből, hogy közösen leüljön velem a nagymamám, és együtt nézzék, olvassák a szebbnél szebb mesekönyveket.

Úgy gondolom, hogy azért választottam ezt a pályát, mert át szeretném adni a jövő kicsi nemzedékeinek azt, amit édesanyám mintaként mutatott nekem. Nagyon fontos szerepet töltött be gyermekkorom szakaszában a mese és a vers. Emlékszem, mindig együtt tanultunk a szavaló- és mesemondó versenyekre. Nagyon kedves nekem ez az időszak. Ez már csak azért is érdekes, mert a kutatások többsége azt mutatja, hogy az alacsony iskolai végzettséggel rendelkező szülők körében nem népszerű a mesélés¹. Minél alacsonyabb az iskola végzettség, annál kevésbé van a mese jelen a családban. Nos az én édesanyámnak érettségije van, azt is felnőttfejjel mellettem szerezte meg. „Az anyák iskolai végzettségétől függetlenül vesznek részt a helyzetekben, a mesélést a gyermekek gondozásának, nevelésének szerves részeként tartják számon.”² Véleményem szerint a szülőknél igen is benne van az, hogy ami a gyermekkorában hiányzott neki, azt majd a gyermekének, foggal körömmel, de megadja. Át szeretném adni a bölcsődéseknek és majd a gyermekeimnek ezt a rengeteg szeretetet a mesekönyvek iránt.

Korábbi kutatásaim logikus folytatásának tűnt, hogy megfigyeljem a gyermekek mesehallgatási szokásait, viselkedését, attitűdjét e fontos tevékenység közben. Különösen arra voltam kíváncsi, hogy a mesekönyv láttán, illetve a mesélés során milyen érzéseket, interakciókat váltok ki vagy váltanak ki az kollegáim. Kit mennyire köt le az olvasott mese.

Sajnos környezetemben egyre többször tapasztalom, hogy a digitális világ hatására egyre több családba férkőzik be valamilyen okoseszköz. Azt is

¹ Nyitrai Ágnes: A mesélés jelentősége kisgyermekkorban. In: Gyöngy Kinga: ELSŐ LÉPÉSEK A MŰVÉSZETEK FELÉ I. Budapest: Ludovika, 2022. p. 363.

² Nyitrai Ágnes: I. m. p.363.

szerettem volna kideríteni, hogy egyes családok életében milyen mértékben van jelen az okoseszköz-használat, és ennek van-e hatása a gyerekek meséléshez való viszonyára.

Szakedolgozatos kutatásom során két hároméves és két kétévest figyeltem meg. Ebből két gyermeket, akit korábbi tapasztalataim szerint kifejezetten leköt a mesélés és két olyan gyermeket, akit egyáltalán nem érdekel az olvasott mese. A megfigyelések után mélyinterjút készítettem a szülőkkel.

A megfigyelés során arra koncentráltam, hogy milyen interakciók alakulnak ki a gyerekek és a mesék között, mennyire kötik le őket az olvasott mesék, és milyen hatást gyakorolnak azok a gyerekek koncentrációs képességére. A mélyinterjúk során pedig azt szeretném megtudni, hogy milyen szerepe volt a meséknek a szülők életében, és hogyan alakult ki a mese iránti érdeklődésük. Emellett szeretném kideríteni, hogy milyen hatást gyakorol az okoseszköz-használat a mesehallgatási szokásaikra.

Céлом az, hogy a kutatási eredményeim segítségével hozzájáruljak a mesék fontosságának felismeréséhez és népszerűsítéséhez az alfa generáció szülői körében, és ösztönözzem őket a rendszeres mesélésre és meseolvasásra.

A mese olvasás jótékony hatásai a babákra

Számtalan helyen találkozunk vele, hogy a meseolvasás segíti a gyermek beszédfejlődését, de fontos szerepük az is, hogy segítsenek értelmezni és feldolgozni a külvilág eseményeit. Úgyszintén pozitív hatása az, hogy oldja a szorongást is. A (néhány hónapos) kisbabáknak a saját mindennapjaikról mondunk mesét, amelyekben ők maguk a főszereplők. A nagyobbak mesecsokrába viszont már belecsempészhetjük az állatokat is, de itt sem szabad megfélemlíteni, hogy őket is bele lehet vonni szereplőként a mesébe. Kezdetben még, ha nem is érti a szöveget a gyermek, nyugtató hatást gyakorol rá. Ezt a hatást a hozzá legközelebb álló személy érheti el. Ilyen lehetek én mint kisgyermeknevelő, s még inkább az apa vagy az anya.

Vannak berögzött rossz szokások, amelyeket fegyelmezővel nem mindig lehet megoldani, azonban ha mesén keresztül találkozunk ezzel a kicsi, könnyebben megérti majd, mi a helyes. (pl. Ne húzd meg a cica farkát!) A mese az ünnepekre, eseményekre való felkészítésben is tökéletes lehet, legyen az karácsony vagy húsvét. Mindemellett a mese segíti a koncentrációs készségek javítását is.³

A mesemondás célja

Nagyon meglepett, amikor azt olvastam, hogy valaki idegenkedik a meséktől. Azt vallják, hogy a gyerekek a való világban nem fogják érteni mi a valós és mi a valótlan. Vida Ágnes szerint ez félreértés, hiszen a mese az élet valóságos képeit mutatja meg olyan formában ahogy a gyerekek még nem tudnánk beszélni ezekről. Ezek a gyerekek még nem tudnak különbséget tenni a jó és a rossz között, nem is értik ezt. Jó dolognak tartom azt az ideát, mely szerint olyan gondolatokkal kell közvetíteni a mesét, amelyben a rend dominál. Véleményem szerint hadd tudja meg a gyermek, ki a jó és ki a rossz. Alapozzuk meg a világról alkotott képét. Tilos megfosztani őket a csoda élményétől, adjunk neki hitet. Amennyiben ezektől megfosztjuk, hogy lesznek optimisták?⁴

Nyitrai Ágnes is hasonlóképpen vélekedik erről, ugyanis szerinte sem baj, ha a gyermek nemcsak az élet napos oldalát vélik felfedezni a történetekben. „Erősen megkérdőjelezhetők azok a nézetek, amelyek szerint a gyermektől távol kell tartani minden ijesztőt és szomorút, csak a kellemes dolgokkal, az élet napos oldalával kell megismertetni őket. A nehézségek, kudarcok, problémák, sőt, a tragédiák is az élet elkerülhetetlen velejárói. A mese a gyermek szintjén ábrázolja az élet konfliktusait, és számára érthető módon kínál ezekre megoldást. A mesében előforduló helyzetkezelések befolyásolják a gyermek viselkedésszerepjátékjának alakulását, így segítségére lehetnek az életében bekövetkező nehézségek megoldásában.”⁵

³ Vida Ágnes: Babapszichológia. Budapest: Kulcslyuk Kiadó, 2011. p. 131–132.

⁴ uo. p. 130–133.

⁵ Nyitrai Ágnes: I. m. p. 344.

A fejből mondott mese

A fejből mondott mesélésről nekem az izgatottság jut először eszembe. Amikor mélyen magamba nézek bevillan egy megfelelési készlet a gyerekek felé. Mi van, ha elrontom? Mi van, ha kép nélkül nem figyel majd rám? Őszintén szólva, ha kiszakítom magamat ebből a gondolatmenetből, ráébredek, hogy ezeknek a gyerekeknek nem az a fontos, hogy mit mesélek, hanem az, hogy hogyan teszem azt. Figyelni fogják a tekintetemet, találkozni akarnak majd velem. Tetszeni fog majd a hangsúly, amelyet néhány szereplőnél megváltoztatok. A kezemmel tudok játszani, és a gesztikulációnak is nagyobb teret adhatok, ha nem tartok könyvet a kezemben.

Amit nagyon fontosnak tartok megemlíteni, hogy a mesélés elsődleges célja az élménynyújtás. Tehát ennek a folyamatnak az a lényege, hogy a mesélő szórakoztasson. Ebben akkor lehetek igazán sikeres, ha figyelembe veszem a kicsik éppen aktuális pszichés állapotát és szükségleteit. Ennek megfelelően választok az ő számára ideális mesét. Fontosnak tartom, hogy a mesélő gazdag és élményszerű kommunikációval közvetítsen, hogy ezáltal a mesék tartalma érdekes és színes legyen. A rugalmasság szintén nagyon fontos, hiszen a gyermek reakciója által alakítja a történetet a felnőtt, mindezzel a gyermek igényeit szolgálva. Azonban fontos megjegyezni, hogy a történet vázán nem szabad változtatni, mert az zavarhatja a gyermeket, és eltávolítja a mesélés fő célját: az élménynyújtást.

A gyermek számára a mese akkor lesz pozitív kicsengésű, ha végighallgatja az elejétől a végéig. A befejezések különösen fontos szerepet játszanak a gyermek élményének kiváltásában, mert ott jelenik meg a katarzisélményt: minden bonyodalom ellenére minden jóra fordul.

A szükségleteihez nem alkalmazkodó történeteket a gyermek van, hogy végig sem tudja hallgatni, hiszen nem érdekli az. Teljesen mindegy ez esetben a mesélő előadásmódja. A felnőtt mesélőnek is van pszichés szüksége a mesékkel kapcsolatban, ezért ajánlott olyan meséket választani a gyermeknek, amelyek nekik is fontosak, és szeretik azokat.⁶

⁶ Uo. p. 373.

Vida Ágnes szerint legkönnyebb úgy belevágni az ilyen típusú mesélésbe, hogy elmesélem, mi történt vele attól a pillanattól kezdve, ahogy belépett a bölcsődébe. Nyilván otthon a szülő ezt ébredéstől lefekvésig meséli el én viszont csak napközben vagyok velük.⁷

Saját tapasztalat alapján úgy érzem, hogy sikerült jó kapcsolatot kialakítani a gyermekekkel. Élvezik, hogy velem lehetnek, ezt leginkább onnan tudom, hogy mosolyognak rám, „kávét főznek” nekem, hozzák a mesekönyvet, puszit adnak és megölelnek. Biztos vagyok benne, hogy szeretik a hangomat és az előadásmódomat is, hiszen sokszor hozzák nekem oda a mesekönyvet azzal, kérnek belőle egy-egy történetet.

Milyen mesét mondjuk bizonyos korosztályoknak?

Kisgyermeknevelőként a 11 hónaptól a 3 éves korosztályig rengeteg gyermekkel találkoztam már. Az életkorbeli változatosság pedig nem igazán könnyíti meg a meseválasztást. Vida Ágnes ugyanakkor megerősített abban, hogy talán jól végzem a munkámat e téren. A tíz-tizenkét hónapos gyerekekkel már nemcsak a leporellókat lapozgatom, hanem más típusú mesekönyveket is szívesen néznek velem. Egyéves kor után már megkérhetem a kis bölcsődéseimet arra is, hogy mutassanak rá egyes szereplőkre. Hároméves kor körül fogja érdekelni a gyermeket a jó és a rossz fogalma, ilyenkor már lehet alkalmazni a rövidebb népmeséket is (például A kismalac és a farkasok).⁸ Ezt a mesét én is elolvastam a megfigyelt gyermekeknek, amiről feljegyzést is készítettem.

Saját tapasztalat alapján a gyerekek kedvelik a rövid, kevés szereplős meséket. Ezek a történetek könnyen fent tartják a gyermek figyelmét és annak megtartását.

⁷ Vida Ágnes: i.m. p.133.

⁸ Uo. p.134–135.

Kocsis Éva életkorok alapján meghatározta, hogy melyik korosztálynak mit meséljünk. Véleménye szerint a 1-1,5 éves korú gyermeknek először forgatható képes kockákkal és kihajtó mesekönyvekkel érdemes találkozniuk. Kétéves korban már adhatunk a kezükbe kemény lapos könyveket is, melyen egy gyermek által ismert tárgy található. Ügyelni kell a határozott körvonalakra is, hiszen így az ábrák jobban szembe tűnnek majd. A képeskönyvek olyan ábrákat tartalmazzanak, amellyel a gyermek a mindennapi élet során találkozik. Nem is gondolnánk mi, felnőttek, hogy ezeknek a gyermekeknek a látott illusztrációk örömforrást is jelenthetnek. A látott képek során érzéki ingerek érik, amely tartalmazza a képet, a színt és az esetleges hangot is. A gyermek számára ez egy sikerélmény, ha felismeri a képen látottakat. Ebben az életkorban kevésbé domináns még a megírt, leírt szöveg. Ez a korosztály még azokat a könyveket szereti, amelyek egy-egy jelenetet elevenítenek meg. A nap eseményeit, a napirendje részeit. A 3-4 éves kisgyermeknek már lehet olyan képeskönyvet a kezébe adni, melyekben szerepel egy-egy rövid mondóka. Nekik már érdemes ritmikus szövegekkel ellátott könyveket is választani. A könyvlapozgatás mellett hallgatják az énekeket, meséket és verseket is. A 3-6 éves kor az, amikor a gyermek nemcsak mesehallgatóvá, de mesélővé is válik. Hiszen ez az életkor a legbefolyásosabb a képzetalkotásban.⁹

A mesélés tempója

Véleményem szerint ez az egyik legfontosabb téma a mesélés kapcsán. Aki mesél, az vajon tisztában van-e azzal, hogy ezzel egy olyan kiskaput nyithat meg, amely a gyermek lekének legmélyebb rétegeibe enged be minket? Ugyan miért vennék el ezt az élményt egy „összecsapott”, sietős, kapkodós meséléssel. A gyermek számára a legfontosabb a biztonságos légkör megteremtése. Az ő életükben nincsen időérzés, hanem a megszokások biztosítják a mindennapjait. A jól szervezett napirend kialakítása a

⁹ Kocsis Éva: Hogyan meséljünk a gyermekeknek? In: a Magyar Olvasástársaság honlapja. [online] cop. 2009. [2023. 02. 01.] <URL: http://www.hunra.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=94:hogyan-meseljuenk-a-gyerekeknek&catid=40:szulok-kerdezik&Itemid=62>

gyermekben egy megszokást alakít ki, amelynek köszönhetően nagyon jól fogja tudni, mi következik mi után. Fontosnak tartom, hogy a mese szerepet kapjon a napirendben is. Vezessük rá a gyermeket arra, hogy amikor a vacsora véget ér, és kezdődik a fürdetés, már tudja, hogy mi fog következni. Alakítsuk a mesét úgy, hogy egyfajta napvégi rítus váljon belőle. Természetesen nemcsak este van a mesélés ideje, a mesével napközben vigasztalhatunk, kizökkenthetünk, vagy színesebbé tehetünk egy hosszas autóutat is. Mindenkinek tudnia kell, aki mesélésre készül, hogy ehhez bizony idő kell. Fel kell készülni arra is, hogy a gyermek többször szeretné majd hallani a kedves történetet, még ha számunkra unalmas is. A gyermek megérzi, ha az olvasó siet vagy türelmetlen. Igyekezzünk megszakítások nélkül elmondani a kiválasztott történetet, ne vegyük el az élményt a gyermektől a fantáziakibontakozás kapujában. Annak is nagy jelentősége lehet, ha a gyermek egymás után többször akarja hallani a mesét. Számára feldolgozatlan nehézsége akadt, amelyre a mesén keresztül lelki segítséget kap. Számunkra unalmas lehet egy idő után többször elmondani egy dolgot az a feladatunk, hogy a gyermeket vegyük figyelembe. Amennyiben unottan és egyfajta kötelességből foglalkozunk a gyermekkel, a hanglejtésünk mindent el fog árulni.¹⁰

A mesemondásnak, a verselésének és a képeskönyvek nézegetésének nagyon fontos hatása van a kisgyermeknek értelmi, érzelmi és szociális fejlődésére. A történetek segítenek a gyermeknek olyan tapasztalatokra és ismeretekre szert tenni, amelyek más helyzetekben nem elérhetőek. A mesék segítenek a gyermeknek az emberismeret fejlesztésében, a világ megértésében és az érzelmi élmények feldolgozásában. A történetek hallgatása során a gyermek olyan kérdéseket is megfogalmazhat, amelyek máshol nem jönnének elő, és azonosulhat a főhősökkel, ami fejleszti az empátiáját. A mesék és történetek kitartásra buzdítanak, és optimizmusra nevelnek. A gyermek, aki rendszeresen meséket hallgat vagy történeteket olvas, valószínűleg nyitottabb és derülátóbb személyiséggé válik, és kialakul benne a vágy, hogy megismerje és megváltoztassa a világot. A mesehallgatás nagyon fontos a gyermek

¹⁰ Kádár Annamária: Mesepszichológia. Budapest: Kulcslyuk Kiadó, 2013. p. 111–113.

számára azért is, mert segít megtanulni a folyamatos és összefüggő beszéd megértését, és elsajátítani az elbeszélések megfogalmazásához szükséges nyelvi struktúrákat és kapcsolatokat. A mindennapi kommunikációban nem mindig találkozunk ezzel a fajta beszéddel, így a mesehallgatás kiváló lehetőséget nyújt erre. A mesék segítenek a gyermeknek megérteni az időbeli egymásutániságot, az ok-okozati összefüggéseket és a különböző viszonyrendszereket. Így a gyermek jobban megérti a világ működését, és könnyebben képes azonosítani a különféle fogalmakat.¹¹

Réger Zita nyelvész arról ír, hogy a magyar kultúra erősen könyvhöz kötött. Állítása szerint a kisgyermek már jóval korábban kapcsolatba kerül a könyvekkel, mint ahogyan megtanulnának olvasni. Hiszen már a csecsemők is felfigyelnek a könyvekre azon belül az azokból származó információkra, mintegy hat hónapos koruktól kezdve. A könyvhöz való viszonyuk az egész szocializációjuk hatékonyságát nagymértékben meghatározza. Azok a gyerekek, akiknek az életében a könyvnek csak csekély szerepe van, hátrányos helyzetben vannak.¹²

A mesekönyv közös nézegetésében nekünk felnőtteknek igen nagy szerepünk van. Meghatározza a személyiségünk, a szaktudásunk azt, hogy a gyermeknek a későbbiek során hogyan viszonyulnak az irodalomhoz.¹³

Digitális eszköz-használati szokások

A digitális eszközök elsöprő népszerűséggel vannak jelen sok család életében. „Jelenlegi élethelyzetünk, környeztünk és életvitelünk okán szinte elkerülhetetlen, hogy a gyermek ne találkozzon ezekkel az eszközökkel”.¹⁴ Sokszor a szülők csak azért adják a gyermek kezébe a telefonjukat vagy a tabletet, mert egy kis nyugalomra vágnak, vagy éppen ezzel akarnak vigaszt

¹¹ Nyitrai Ágnes: A mese, a vers és a képek szerepe a bölcsődés gyermekek életében és fejlődésében. Bölcsészdoktori értekezés. Kézirat. Szeged: JATE 1995. p.1.

¹² Uo.p. 2.

¹³ Uo.p. 8.

¹⁴ Farkas Pálma et al: Digitális eszközhasználati szokások vizsgálata bölcsődés gyermekek és családjaik körében – Szülők kikérdezése a pandémia idején. In: Gyermeknevelés, 9. évf. 2021. 2. sz. DOI: DOI: <https://doi.org/10.31074/gyntf.2021.2.354.377>

nyújtani a sírás esetén. Különbőféle applikációk támogatják a szülőket abban, hogy nyugodt szívvel hagyhassák ott a gyermeket az okoseszközök előtt. Arra azonban nem feltétlenül gondol a szülő, hogy a gyermek már van olyan okos, hogy ezeket az applikációkat ki tudja játszani, azaz kedvére böngészhet a világhálón, mindenféle applikáció és szülői korlát nélkül. (Erre saját tapasztalatom is van, a családomból mesélték rá példát.) Egyes szülők úgy gondolják, hogy az okoseszközök segítségével fejleszthetik a gyerekek szókincsét, és más nyelveket is megtanulhatnak ennek köszönhetően.

Miért nem egy mesekönyvet választanak inkább? Miért nem egy, az életkorhoz igazodó társasjátékokkal játszanak? Nagyon egyszerű a válasz: mert az időigényes. Ráadásul a társasjátékhoz általában minimum két személy kell... A személyes törődés, az aktív kapcsolatok nem mindig egyeztethetők össze a digitális világgal. Utóbbiban nincsen intimitás, csak peregnek az események, a képkockák, amelyet a gyermek nem tud feldolgozni, mire odaszalad a konyhában dolgozó édesanyjához, a telefonon elindított Youtube-videó vált, és talán sose lesz meg többé. Együtt fedezik fel a színes ábrákat, szereplőket. Meg tudják beszélni, vissza tudják keresni. A digitális eszközök használata kutatásokkal alátámasztva bizonyítja, hogy a tévénézés nagy szerepet gyakorol a megkésett beszédfejlődésben¹⁵. „Azoknál a gyerekeknél, akik 12 hónapos kor előtt kezdtek tévét nézni, és naponta 2 óránál többet töltöttek a képernyő előtt, hatszor magasabb volt a nyelvi késés előfordulása.”¹⁶

Az Egyesült Államokban, Svájcban és többek között Norvégiában arra is rávilágítottak kutatások, hogy számos negatív egészségügyi hatás is állhat az okoseszköz használat mögött. Ilyen például az elhízás, illetve neurológiai problémák. Kutatásra épülő kérdőív készült, melyben kitértek a szülő iskolai végzettségére, lakhelyükre, gyermekeik számára és életkorára, milyen gyakorisággal használják a digitális eszközöket és mennyi ideig, mikor jelent meg először a gyermek életében az okoseszköz. A 232 kitöltő közül 200 kitöltő szülő azt jelölte meg, hogy gyermeke már 24 hónapos kor alatt kapcsolatba

¹⁵ Fehérné Kovács Zsuzsanna – Kas Bence – Pintye Mária: Szempontok a nyelv- és beszédfejlődési zavarok szűréséhez és állapotmegismeréséhez. Bp.: Családbarát Ország Nonprofit Kft., 2018

¹⁶ Farkas Pálma et al. i. m.

kerül digitális eszközökkel. A vizsgálatban arra is fény derült, hogy melyik gyermek milyen formában, milyen eszközön keresztül kerül kapcsolatba a digitális eszközökkel. Első helyen az okostelefonok, majd a tabletek, végül a laptopok szerepelnek. A kitöltők közül 82,9% azt válaszolta, hogy egy óránál kevesebbet, de mindennap kapcsolatban van gyerekük okoseszközökkel.

Magyarországon, Kiskunfélegyházán is készítettek kérdőíves kutatást, két óvodában. A kérdőív a mai generáció eszközhasználata köré épült. Az eredmények szerint a szülők túlnyomó része szokott mesét olvasni gyermekének, viszont a gyermeket sokkal inkább köti le a mozgóképes forma¹⁷.

A kicsi először az első szociális szintér mintájából vesz ihletet, ebből tanul. Amennyiben azt látja a szülőtől, hogy állandóan a telefonját nyomkodja, vagy bele van mélyülve a laptop képernyőjébe, ez a minta fog bele égni a tudatába. Természetes, hogy ezek után jobban fogja majd érdekelni a mese a tévében, tableten. Mindez kihat majd a játékára is.¹⁸

Ugyanezt tapasztalom a bölcsődéseim körében is hiszen, ha cseng a telefonom, nemcsak a hangra lesznek figyelmesek, hanem arra is, hogy a telefonom kijelzője mit mutat. Ez abban az esetben is releváns, ha zenét hallgatunk, mert nem mindenki elégszik meg a hallottokkal van, akik tudják, hogy a kedves gyermekdalhoz videoklip is tartozik. Ezek mind-mind otthonról hozott viselkedésreakció-formák.

Dolgozatomban arra is szeretnék rávilágítani, hogy a bölcsődés gyermek életében milyen módon van jelen a mese. Kisgyermeknevelőként fontosnak érzem a munkámat, szeretem is azt, amit csinálok. Átadom azokat a meseolvasási szokásokat a gyerekeknek, amit édesanyámtól láttam annak idején.

Bár az eddigiekben legtöbbször meseolvasásról írtam, nagyon fontos az előszóval átadott mese is. Hogy miért? Mert tele van személyességgel, intimitással és törődéssel. Megfigyeltem, hogy milyen hatást érek el, ha könyvből olvasok fel a gyerekeknek és milyen hatást, hogyha memorizálom a

¹⁷ Farkas Pálma et al. i. m.

¹⁸ Hekmanné Balázs Mária: Az óvodáskorú gyermekek világa és a média – hogy ne legyen kapcsolat. In: Mester és Tanítvány, 6.évf. 2009. 22. sz. p. 57–58.

kedvenc történeteket. A meseolvasásnak és a mesemondásnak is megvannak a maga nonverbális eszközei. Köztem és a gyerekek között kialakul egy varázslatos virtuális tér. A felolvasott meséléssel lemaradhatok a csillogó szemekről, míg a memorizált meséléssel a tekintetem folyamatosan találkozik a gyerekekével. A tekintetekből kiderül ki az, aki jelen van, s ki az, akit talán csak éppen akkor nem érint meg, nem varázsol el a történet. Könyv nélkül egyfajta fizikai szabadság jön létre, sokkal jobban tudom alkalmazni a mimika, a gesztusok, a tekintet eszköztárát. Tudok játszani a kezeimmel, meg tudom simogatni a kíváncsi fejeket. Kutatásom során azt tapasztaltam, hogy amikor leveszek egy könyvet a polcról, és elhelyezkedek a szivacson, máris odagyűlik körém a gyerekek nagy része. Van, aki a babakonyhából, „főzés közben”, de figyel a folyamatot.¹⁹ Sok minden kiderül a gyermekek reakciójából. Nyilván az életkori sajátosság is sok mindent meghatároz, hiszen ezeknek a gyerekeknek maximum 3-5 percre tudom felhívni a figyelmét, és ez rendjén is van így. Az életkor meghatározó tényező a szívesen hallgatott történet típusát illetően is, hiszen a 3-5 éves gyermekek éppen két mesekorszak határán vannak. A Paprikajancsi korszak végén (négyéves korig) még különösen érdekesek számukra a saját életük eseményeit feldolgozó történetek, az énmesék.”²⁰

Hogy miért jó a felolvasás? Ez egy interaktív folyamattá válhat, hiszen a gyerekekkel közösen meg lehet beszélni, mit lát a képen. Kérdez, azonnal választ kap, nem úgy, mint amikor képernyő elé ültetik őt.

Szilágyi Mária szerint a gyermek számára nagyon fontos a mese, és nagyon nem mindegy, hogy milyen formában találjuk fel neki. Amit a tévében lát nem biztos, hogy fel tudja dolgozni. Nem tudja a kérdéseit feltenni, hiszen az egy egyirányú információátadás.²¹

A 2017-es reprezentatív magyarországi olvasásfelmérés készítői kíváncsiak voltak a 18 év alatti magyar gyermekek olvasási és könyvhasználati szokásaira is. A kutatás során összesen 121 településen 1502 főt kérdeztek meg. (A tíz év alatti gyerekek helyett szüleik válaszoltak.)

¹⁹ Gombos Péter (szerk.): Az élőszó ereje: Gondolatok mesemondóktól mesét mondóknak. Bp.: Hagyományok Háza, 2021

²⁰ Gombos Péter A digitális generáció olvasási szokásai: a 2017-es reprezentatív olvasásfelmérés tapasztalatai, Bp.: Oktatási Hivatal, 2019/3-4. In: Könyv és Nevelés XXI. évf.

²¹ Szilágyi Mária: A mese szerepe a gyermeki személyiségfejlődésben. In: Elektronikus Könyv és Nevelés, 9. évf. 2007. 3. sz. <URL: https://epa.oszk.hu/01200/01245/00035/szm_0703.html

A kérdőív során kiderült, hogy vannak olyan gyerekek, akik egy mesét többször akarnak elolvasatni, hallani. Szakmailag alátámasztva ez a biztonságérzetre vezethető. Hiszen a gyermek szereti a kiszámítható történeteket, megnyugvást biztosít számára az ismerős befejezés.

E korosztálynál az sem mindegy, hogy ki olvassa fel a mesét, hiszen minél közelebb áll hozzá a személy, ő annál mélyebben tud kapcsolódni az olvasottakhoz.

Természetesen ennek a korosztálynak még kevés szereplős történeteket érdemes mesélni olyanokat, amelyek hasonló élményű eseményeket osztanak meg a kis hallgatókkal, mint ami velük történik nap mint nap. Saját életük eseményeit dolgozzák fel. A válaszadók többsége Benedek Elek, Bartos Erika és a Grimm testvérek meséit jelölték meg kedvencként.²²

Kisgyermeknevelőként tartom magam Nyitrai Ágnes véleményéhez, mely szerint sokkal nagyobb hatást érek el, ha fejből mondom a mesét. A fejből való mesemondás mellett sokkal élményszerűbben tudom átadni a gyermekeknek a mesét, másrészt nem kell a hangsúlyozásra és a mondanivalóra úgy koncentrálnom, mintha könyvből olvasnám. Könyv nélkül meg tudom figyelni a gyermek érzelmi állapotát, és tekintetünk is jóval többször tud találkozni. Amikor a mesekönyvből olvasok fel, a gyermek csak a hangomat hallja, arra fog figyelni. Eddig észre sem vettem, és számomra új információkét szolgált, hogy olvasás közben sokkal gyorsabb a tempóm, amit a kisgyermek nehezen érthet meg, ezért sokkal nehezebb feldolgozni a hallottakat. Véleményem szerint viszont néha szükséges felolvasni a történetet, hiszen én sem tudhatok mindent fejből.²³

Számomra mindennap egy elismerés, hiszen amikor meglátnak a gyerekek, egyből hozzák nekem a mesekönyvet. Az általam olvasottak alapján ez egy olyan visszaigazolás, amely melegséggel tölt el. Megerősödött bennem az a tudat, hogy valamit nagyon jól csinálok, hiszen a gyermek attól kéri a mesét, aki érzelmileg közel áll hozzá. Ez is igazolja, hogy a mesének jótékony hatással van a kapcsolatok alakulására.²⁴

²² Gombos Péter – Tóth Máté – Péterfi Rita: Hogyan és mit olvas a digitális generáció – a 2017-es reprezentatív olvasásfelmérés tapasztalatai. Bp.: Oktatási Hivatal, 2019/3-4. In: Könyv és Nevelés XXI. évf.

²³ Nyitrai Ágnes: A mesélés jelentősége kisgyermekkorban. I. m. p. 376.

²⁴ Uo. p.372

A következőkben magyar gyermekek tévézési szokásairól írok, egy kutatás eredményeit felhasználva²⁵. Ez a felmérés kérdőív formájában lett lebonyolítva, s 2013. augusztustól szeptemberig tartott. A 16 év alatti gyermekek helyett a nevelő szülők voltak a válaszadók. Most az eddig kevésbé vizsgált korosztály a három év alatti gyerekek is célpontba kerültek. A kutatócsoport különféle megosztási helyeket kért, hogy még többen ki tudják tölteni az online felmérést. Elsősorban olyan oldalakon tölthették ki a kérdőívet, amelynek fő fogyasztói családos szülők voltak. Ilyenek volt több közösségi oldal és különböző blogok is. Az eredményekből látszott, hogy a kitöltők száma 927 volt. Azt is tudni kell, hogy leginkább értelmiségi szülők válaszoltak. Zömében városi, 30–39 éves hölgyek adtak választ a kérdésekre. Azokhoz, akik három év alatti gyermeket neveltek, külön kérdéseket is intéztek. Az eredményekből azt a következtetést vonták le, hogy a három év alatti gyermekeket átlagosan napi egy órát hagyják a TV előtt. (A válaszadók 69%-a egyáltalán nem tartja soknak ezt az időtartamot.) A szülők 52%-a elárulta, hogy náluk nem néznek passzív módon televíziót, míg a 30% elismerte, hogy náluk alapzajként működik a készülék. Az adatok szerint a három éven aluli gyerekek 78%-a néz tévét, videót vagy DVD-t. Ebből a csoportból 22% nem találkozott még televíziós műsorokkal. Tehát körülbelül tízből nyolc kisgyermek már látott tévés műsorokat. Azok közül, akik néznek DVD-t vagy videót, a többség még a kétéves sincs. A szülők által legkedveltebb TV-csatorna az M2, ezután jön a Minimax, majd – egy számomra abszolút nem ismert adó – a JimJam. Ezek az adók a bölcsődés korosztálynak nyújtanak műsorokat. A kutatás arra is választ akar kapni, hogy a gyerekek mégis mióta nézik a televíziót. Az eredmény kimutatta, hogy a gyerekek már hároméves kor alatt nézett valamilyen csatornát a TV-ben. Az adatok szerint a bölcsődés korú gyermekek több mint 26%-a egyéves korában, 30%-uk kétéves korában vált rendszeres tévézővé.

Egy, az USA-ban készült felmérés²⁶ szerint a túl korai tévézés olyan veszélyeket hordoz magában, ami káros hatással lehet a gyermekek agyi

²⁵ László Kinga – Puhl Gábor: Gyerekek a képernyő előtt : Szülők gyermekeik tévézési szokásairól. Bp.: NMHH, 2013. https://nmhh.hu/dokumentum/165306/kutatasi_eredmenyek.pdf p.1.

²⁶ László Kinga – Puhl Gábor: i. m.

fejlődésére. Ezt a tevékenységet nemcsak az orvosi, de a pszichológiai szakvélemények is alátámasztják. Túlzott mértékű médiafogyasztás esetén ugyanis a gyermekek olyan fontos tevékenységeket hanyagolhatnak el, mint a családdal és barátokkal való időtöltés vagy a nagyszerű, élményekben gazdag közös játék. Ezért lenne fontos, hogy a gyermeket korlátozzák a telefonhasználat és más okoskütyü használatában is. A kérdés arra is ráirányult, hogy a szülők milyen szempontok szerint választanak műsor a gyermekeiknek. Az eredmények láttán nagyon szomorú voltam, ugyanis a szülők majdnem fele (49%) a gyermekére bízta a választást. Az eredmények sajnálatos módon arra utalnak, hogy a szülőknek kevés információjuk van a korhatári jelölésről és a káros tartalmakról, ennek pedig az az eredménye, hogy gyenge a szülői kontroll. A következő kérdés azt taglalja, hogy a szülő szerint mi az ideális műsor a gyermek számára. 49% azt a választ adta, hogy a műsorszám műfaja alapján választ műsort a gyermeknek. A következő kérdés válaszaiból az az eredmény született, hogy minden negyedik gyermek egyedül kerül a TV elé.

Egy 2010-es kutatás eredményei arra világítottak rá, hogy a 12-18 hónapos gyermekekből milyen reakciókat vált ki a televíziónézés. Mindazok a szülők, akik kedvelték a DVD-nézést gyermekkorukban, úgy vélték, hogy vannak jótékony hatásai, hiszen ő maguk is ezt a példát követték korábban. Több tanulmány javasol a gyermek életkorának megfelelő műsorokat.²⁷ A felmérés során a szülőknek választani kellett az adott lehetőségek közül, hogy szerintük melyik a három legkárosabb médiatartalom, amellyel találkozhat egy gyermek. Volt szó többek között erőszakos tartalomról, melynek hatására a gyermek agresszívvá válhat, szexuális tartalomról, amely előhordozója a korai szexuális viselkedés kialakulásának vagy a diszkriminatív tartalmakról, amelyek mély hatást gyakorolnak a gyermek önértékelésére, és elősegíthetik a rasszizmus kialakulását is. Ezért is nagyon fontos, hogy a szülők is kövessék azt, amit a gyermek néz a TV-ben. A felmérésből kiderült, hogy a szülők nyugtalanítónak tartják az erőszakos jeleneteket, míg sok más esetben megoszlanak a vélemények. Megosztó például a trágárság és a félelemkeltő képsorok is. A

²⁷ Uo. p.7.

TÁRKI Zrt. végzett 2012-ben egy felmérést, amely hasonló eredményeket mutatott, hiszen a szülők, legjellemzőbben azokat a tartalmakat vélik rossznak, amelyekben az erőszak mutatkozik meg²⁸. Az interneten keresztül hozzáférhető kérdőív eredményeinek összegzése megmutatta, hogy a válaszadó szülők több, mint 80%-a szerint a televízió bővítheti a gyermek ismereteit, 60% vélte úgy, hogy a nyelvtanulásban is hasznos, 45% szerint a szókincsbővítésben segít. Nagyon meglepett, amikor azt láttam, hogy csupán csak 5% vélte úgy, hogy a TV-nézésből semmi előny nem származhat. Összességében az vonható le, hogy a három év alatti gyerekek életében jelentős szerepet tölt be a TV-nézés.²⁹

A következő szakirodalom kitért arra is, hogy a televízió az évek során beleszötte magát a családok életébe úgy, hogy a kommunikáció jelentősen csökkent ezáltal a családtagok között is. Hiszen a családtagok észre sem veszik, de a köztük zajló kommunikáció megreked a pár mondatos információcserénél. Fontosnak tartom, hogy a gyermek nyelvi-kommunikációs fejlődésére igenis nagy hatással van az a családi környezet, amelyben felnő, és az, hogy mégis mennyit kommunikálnak a gyermekkel. Ugyanis minél gazdagabb a nyelvi környezet, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy a gyermek hamarabb és jobban használja majd a nyelvet. Véleményem szerint ez is alátámasztja azt a felvetésemet, hogy a meseolvasás és az efféle foglalkozási formák igenis jó hatással vannak a gyermek beszédfejlődésére.³⁰

A családi tényezők a bontakozó literáció kapcsán

Nyitrai Ágnes szerint a szülő iskolai végzettsége erősen befolyásolhatja a bontakozó literációt.³¹ Egy kifejezetten bölcsődés gyermekek szüleinek körében készült kutatás szerint az édesanya iskolázottsága erősen meghatározza a gyermekek könyvszeretét.³² A kutatás eredményei azt is

²⁸ Uo. p.8.

²⁹ Uo. p. 8.

³⁰ Katona Krisztina: A bölcsődei anyanyelvi nevelés tartalmi kérdései. In: GYERMEKNEVELÉS, 8. évf. 2020. 1. sz. p. 84. DOI:10.31074/gyntf.2020.1.83.91

³¹ Nyitrai Ágnes: I.m. 363.

³² Uo.

megmutatták, hogy az édesapák iskolai végzettsége különösen nem befolyásolja ezt a szokás kialakítás. Természetesen az is kiderült, hogy minél magasabb az apa iskolai végzettsége, annál inkább olvas a gyermeknek mesekönyvet. Ez a szerep elsősorban az édesanyáé – iskolázottságtól függetlenül is. Az viszont szintén függ az iskolázottságtól, hogy a gyermek mennyit kérdez a mese kapcsán szüleitől. A magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők válaszadási készsége jobb, mint az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezőkénél, hiszen a kielégítő válaszokból többet tud meg a gyermek. Az otthoni mesélés sokszor kapcsolódik magához a mesekönyvhöz. A kutatás arra is fényt derített, hogy a könyv nélküli mesélés rövidebb ideig tart. A könyvek szituációkkal és színes illusztrációkkal gazdagok. Belysky szerint a család szerkezete, a családban lévő kommunikáció és a családban lévő kapcsolatok mélyen befolyásolják a mesélési szokásokat. De jelentős a szülők gyermekkorban szerzett családi mintája is. Mélyinterjúmban erre kifejezetten nagy figyelmet fordítottam.³³

³³ Nyitrai Ágnes: I. m. p. 363.

Empirikus kutatások

A megfigyelés előkészítése

Mielőtt belekezdtem a megfigyelésekbe, felmerült bennem a kérdés, hogyan vágjak bele. Egyáltalán hogyan tudom megoldani, hogy ne tűnjön túl direktnek kezdeményezés. Alapelveim ezek voltak:

- Élménybe ágyazottság: élményszerű meseközvetítés. Figyelek a verbális és a nonverbális kommunikációra egyaránt (hangsúly, hanglejtés, mimika és gesztus).
- Tevékenységbe ágyazottság és aktivitás: a kisgyermek aktív és nem passzív részvevője az irodalmi impresszióknak. Érdeklővé fogadom azzal, ha hozzá szól a meséhez.
- Komplexitás: a mesélés közben megjelenhet az éneklés vagy a környezetről való ismeretek.
- Játékosság: a mesélés mindennapi élt helyzetekben zajlik, ezért figyelek arra, hogy a gyerekek számára is hozzáfélhető legyen a mesekönyv.
- Kötetlenség: nem kényszerítem a gyermeket a mesehallgatásra.
- Időtényező: az életkori sajátosságához igazítom a mesék időtartamát.
- Együttműködés: a természetes együttműködésre épül köztem és a kisgyermek között.
- Differenciálás: minden gyermekkel saját életkora szerint foglalkozom.
- Tudatosság: előre megtervezem, hogy mit fogok olvasni.³⁴

A gyerekek viszonyulása az olvasott és a fejből mondott meséhez

A megfigyelt gyermekek életkora és neve

Freja: 2,5 éves

Hédi: 2,5 éves

³⁴ Bruder-Sárosi Ágnes – Fábíán Luca – Vörös Róza: Egy kis útravaló a mesélő kisgyermeknevelők tarisznyájába Bölcsődevezetők kézikönyve- Kisgyermeknevelők szakmai-módszertani tudástára Bp. Raabe Klett Kiadó 2020. november C 15/p. 3–4.

Marcell: 2 éves

Flóra: 2 éves

Választott mese: A kismalac és a farkasok

A kutatás/megfigyelés körülményei

Hogy több információt gyűjthessek, egy kolléganőmet is bevontam a megfigyelési folyamatokba. Egyazon mese segítségével kipróbáltuk, hogy mi a különbség a mesehallgató gyermekek attitűdjében akkor, amikor olvassuk és amikor fejből mondjuk a mesét. Vajon érzékelhetők a gyakorlatban a fejből mondott mese erényei? Négy gyermek viselkedését figyeltem meg mesehallgatás közben. (Hogy minden apró rezdülés meglegyen, és később pontos elemzést készíthessek, a mesehallgatásról videofelvételt készítettem. Erre a szülők engedélyt adtak.)

Fejből mesélésnél:

Nagyon érdekes volt, hogy amikor a kolleganőm fejből mondta nekik a mesét, egy kis székről tette azt. A gyerekek nem figyeltek fel az indirekt kezdeményezési módszereire. Sok minden állhatott ennek a háttérben, mindenesetre jellemzően sokkal nagyobb hatást érünk el a gyerekeknél, ha leülünk közéjük. (Eszembe jutott egy számomra nagyon kedves vers, amely mintha éppen ezt igazolná: „És ahogy én lekuporodtam, | Úgy kelt fel rögtön a világ.”.³⁵)

A kolléganőm hiába mondta a mesét, a gyerekek szinte tudomást sem vettek róla. Szívesebben játszottak az álltaluk igen kedvelt építőkockákkal. Ahogyan figyeltem őt és a gyerekeket, észrevettem, hogy a hangjával sem játszott úgy, hogy az felkeltette volna a figyelmüket. Érdekes volt, hogy amikor mesekönyvből olvasta ugyanazt a mesét, nagyobb figyelmet kapott. Ebben szerepe lehetett az illusztrációknak (jelen esetben azok hiányának, hiszen nem volt ott a könyv). Ebben az időszakban a fantázia nem annyira élénk még, hogy a hallott szöveget képesíteni tudja fejből. Az általam figyelt két 2,5 éves kislány, Hédi és Freja aktív résztvevője volt a mesekönyv-lapozgatásnak, viszont a két kétéves gyermeket, Marcellt és Flórát nem igazán érdekelte.

³⁵ Szabó Lőrinc: Lóci óriás lesz.

Marcell az olvasott mese alatt az elején jelen volt, viszont Flóra egyáltalán nem közeledett.

Az elemzés közben eszembe jutott Nyitrai Ágnes tanulmánya is, mely szerint a gyermek attól a személytől szívesebben fogadja a mesélést, aki közel áll hozzá.³⁶ Ezt a tényezőt az is befolyásolhatja, hogy kolléganőm tavaly szeptemberben lett az intézmény dolgozója, így a gyerekek nem állnak hozzá olyan közel, ahogyan én. Freját és Hédit annyira érdekelte a mese, hogy egyből ölbe kéretöztek. Ezzel is az érdeklődésüket fejezték ki a színes illusztráció iránt.

Az olvasott mesénél:

Rövid mesét választottunk, hogy a gyermekek figyelme, ha csak 5 percre, de a miénk legyen. A kolleganőm, hogy még jobban felkeltse a gyerekek érdeklődését, elkezdett mutogatni a szereplőkre, így a gyerekek tekintete még jobban a mesekönyvre szegeződött. Itt megmutatkozott az olvasott mese hátránya, hiszen nem élhetett a szemkontaktus. Flóra és Marcell, aki egy ideig jelen volt, immáron a játékospolcon pakolt, és nem érdekelte őket a mese. Freja a mese hallatán és a képeket figyelve száját vonogatta, míg Hédi az ujjaival játszott.

³⁶ Nyitrai Ágnes: I.m. p. 327.

A megfigyelések tapasztalatai

Fejből mondott mesélésnél:

Mivel fiatalabb vagyok, mint a megfigyelésbe bevont kolleganóm, így könnyebben leülök akár a szőnyegre, szivacsra és a gyermekek által igen kedvelt plüss-elefántra. Ezúttal a szőnyeg közepén foglaltam helyet, és a három kismalac történetét kezdtem el mondani – fejből. Mivel fejből mondtam a mesét, egyáltalán nem sikerült szó szerint visszaadni a szöveget, de ebben az esetben igazából csak az volt a lényeg, hogy a főbb tartalmi elemeket megjegyezzem, és a történettől nem eltérve meséljem el. Törökülésben leültem a szőnyeg közepére, figyeltem arra, hogy jól artikuláltan, megfelelő hangerővel kezdjek bele a történetbe. Alkalmaztam a verbális és nonverbális eszközöket, illetve a mimikával és a gesztussal is kellőképpen tudtam játszani. Érdekes módon szinte az összes gyermeket magam köré tudtam csábítani, kivéve Marcit és Flórát. Marcitól ugyan annyit elértem, hogy simogatta a fejemet mesemondás közben, de ez a megnyilvánulás is hamar megszűnt. Szívesebben játszott a babakonyhában inkább. Flóra, akit különösebben nem érdekelt az általam olvasott történet, mesekönyvet tartott a kezében, és azt lapozgatta. Ebből azt a következtetést vontam le, hogy azokban a percekben én voltam neki a minta. Az érdeklődését annyira nem nyertem el, viszont ő is azt tette, amit én – mesével foglalkozott.

A kislány a közelemben se jött. Amikor belekezdtem, annyira izgatott voltam, hogy a becsukott mesekönyvet szorongattam. Fejben elhatároztam, hogy néha majd belenézek abban az esetben, ha elakadnék. Hamar fel kellett adnom ezt a módszert, hiszen az arcom és a szám mozgása helyett olyankor az előttem ülő gyerekek a könyvet figyelték és nem engem. Így hát el kellett engednem a segédanyagot, szinte két másodperc után. A cselekedetem rögtön visszaigazolást nyert, mivel az összes apró szem rám szegeződött. Nagyon érdekes volt, hiszen ezt a történetet már korábban is meséltem nekik, felolvasva. Amikor így tettem, eljátszottam hogyan kell fűjni a faházat, majd mind utánozni kezdtek. Amikor fejből mondtam, automatikusan fűjtak felém a gyerekek és mosolyogtak. Ahogy végignéztem az arcokon, lehetőségem volt belenézni a szemükbe. Héidinek szüksége volt a közelségemre, így bele ült az ölembe. Freja magához híven a plüsskuttyát piszkálta, ami végig a kezében

volt. Láttam, ahogy figyelték a szám mozgását, és nagy örömmel töltött el az is, hogy szájukat kerekítve próbálták utánozni a hallottakat. Amikor tekintetük elfáradt, mindig felerősítettem a gesztikulálást, ezzel azonnal visszanyerve figyelmüket. Hédi később törökülésben az állat támasztotta tenyerével, annyira koncentrált. Freja lefeküdt, és kényelembe helyezte magát.

A megfigyelt gyermekek bemutatása:

Flóránál, akit egyáltalán nem kötött le a mese, a következő megnyilvánulásokat figyeltem meg videofelvételen. Az arcjátéka általában inkább semleges volt, nem fejezett ki semmilyen érzelmet. Az olvasott és a fejből mondott mese alatt a kislány folytatta a kockákkal való építést. Ez a tevékenység sokkal jobban lekötötte őt. Azért választottam őt az egyik megfigyelt gyermeknek, mert életkorát szem előtt tartva már valamilyen érdeklődést mutatnia kellene a mese hallatán vagy a mesekönyv nézegetése közben. Nem tudom, hogy mennyire szokta meg azt, hogy olvasnak neki. Flórának három nővére van, és ő a legkisebb a családban. A legnagyobb lány alsó tagozatos kisiskolás, másik két testvére pedig óvodáskorú. Az eddigi tapasztalatokból arra is lehet következtetni, hogy az édesanyjának egészen egyszerűen nincs ideje mesét olvasni. (Ennél a kislánynál a televíziózás sem jelenik meg a meghatározó tevékenységek között.) Én is csak ünnepek esetén szoktam nekik kedveskedni alkalomhoz illő mesefilmekkel. Amikor mesét kapcsolok nekik a tévében, akkor rendre A kis vakond című cseh mesefilmre esik a választásom. Egy epizód nagyjából ötperces, véleményem szerint ennyi belefér alkalmanként. Ezért is érdekelt nagyon, hogy milyen körülmények között nevelkedik a kislány, mert igazán a mese egyik interpretációja sem nyeri el a tetszését. (Az édesanyjával készített mélyinterjúmat és annak elemzését a későbbiek során mutatom be.)

Freja, ahogy azt már korábban is említettem, nagyszerű mesehallgató – és nagyon jó mesélő is! (A kettő között nyilván lehet összefüggés.) 2,5 éves kora ellenére igen jó érzéke van ehhez a tevékenységhez. Frejának egy fiútestvére van, aki óvodáskorú. Amit megfigyeltem nála, hogy nem hangozhat el úgy mese, hogy ne piszkáljon közben valamit. Freja e pótcselekvés közben is képes koncentrálni. Figyelek arra, hogy olyan eszközzel babráljon mesehallgatás

közben, amely nem kelt zajokat. (Mert ez őt is zavarná és engem is.) Freja édesanyjával mindenképp szerettem volna interjút készíteni, hiszen példaértékű a gyermek figyelme az olvasott és a fejből mondott mese iránt is.

Hédi a harmadik gyermek, akit megfigyeltem mesehallgatás közben. Ő azon gyermekek egyike, akinél ha mesét hall, egyből fizikai kapcsolatot létesít a mesélővel. Egy nővére van, aki kisiskolás. Számomra azt jelenti, amikor „bekuckózik” az ölembe, hogy neki nagyon sokat jelent a testi kontaktus. Mindenképp pozitív jelenségnek mondanám, hiszen szereti a biztonságérzetet. Hédi rezzenéstelen arccal hallgatja a mesét, ami nagyon jól látható a videófelvételen is. A rezzenéstelen arc számomra két dolgot is jelenthet: fáradtságot és koncentrációt. Ebből az utóbbi megállapítás biztosan igaz a kislányra, hiszen gyakran közbeszól, és rákérdez a képen látottakra. Nagyon érdeklődő, szereti kivenni a részét ebből a tevékenységből is.

Marcell még nem régóta tagja a csoportunkra. Úgy érzem, hogy sikerült vele bizalmi viszonyt kialakítani, hiszen egy nap többször odajön hozzám, és megpusztil vagy megölel. Amikor mesét hall, egy darabig a közelemben van, aztán elmegy. Marcinak két nővére van, akik óvodáskorúak. A mesélés alatt a kisfiú szívesebben beszélgetett egy másik csoporttársával. Véleményem szerint ez abszolút nem hiba, viszont a kutatásomba mindenképp bele szerettem volna venni. Akárhányszor mesét olvasok vagy mondok, a kisfiú sosem hallgatja meg. Ennek életkori sajátosságai is lehetnek, vagy az, hogy nem szokta meg ezt a szórakozási formát. Ami viszont azért is érdekes, mert az édesanyja óvónéni. Hiába próbálok felkínálni újabb és újabb mesekönyvet, Marcell figyelmét így sem tudom megnyerni.

Egyéb csoportos megfigyelés

Könyvből olvasott mesénél:

A megfigyelt gyermekek életkora:

- Flóra – 25 hónapos
- Marci – 25 hónapos
- Freja – 31 hónapos
- Hédi – 31 hónapos
- Jázmin – 33 hónapos
- Arina – 35 hónapos

Természetesen megfigyelést végeztem a bölcsődei csoportban könyvből felolvasott mesélés közben is – ugyanúgy a három kismalac történetét elővéve. Kíváncsi voltam arra, milyen hatást váltok ki, ha leülök a szivacsra mesélni nekik. A szivacs számunkra „szent hely”, ez a meseolvasós „kuckónk”.

Érdekes volt, hiszen éppen a szabad játék közepette kezdem bele a mesélésbe. Amikor elkezdtem a három kismalac történetét, két gyermek egyből az ölembe furakodott. Felkeltettem az érdeklődésüket a kedves mesével, a színes képekkel és a mesékre jellemző hanghordozással, hangsúlyozással. A mellékneveket kissé elnyújtottam, hogy ezzel is jobban felhívjam magamra a figyelmet („bedugta egy *naaagy* zsákba”). A szalmaház elfújását interaktívvá tettem, ezzel is segítve a gyermekek vizualitását. (Együtt kezdtük el fújni a szalmaházat.) Amikor a faházhoz értünk, kopogtattam a kemény, lapos könyvön, mintha szögeket ütnék bele a deszkába. A gyerekeket ezzel nagyon megnyertem, hiszen ők is kedvükre kopogtathattak. Abba sem akarták hagyni, csak nagyon nehezen. Egyre több lett az apró közönség létszáma, a jelenlévő hat gyermekből öt eddigre már velem volt. Összeráncolt homlokkal figyelték a mesét és az ott zajló eseményeket. Hogy még hatásosabb legyen az előadásmód, hol hozzátettem a történethez, hol pedig elvettem belőle. A sok szög, amelyet a gyerekek bele ütöttek a virtuális deszkába, büszkeséggel töltötte el őket. Főleg azt tetszett nekik, amikor megneveztem, hogy Levike is beleütötte a szöget, Hédi is, Jázmin is, s így már egészen biztos, hogy a farkas nem tudja összedönteni a házat.

Levike megjegyezte, hogy ráfűjt a farkas a ház tetejére. Hédi mosolygott mert ő még a kalapálás részben lelte örömét. A történet közepén egyre több gyermek ült bele az ölembe, ott már megnyertem őket. Utunk a téglaházhoz ért. A gyerekek már tudták, hogy jön a nagy levegő, hiszen a farkas majd ezt is el akarja fűjni. Feszült figyelemmel néznék a mesekönyvet, Arina olyan izgatott volt, hogy egyszer hátrált, egyszer közeledett hozzám. Amikor a mese végéhez értünk, Hédi egyből kérte, hogy még egyszer olvassuk el. Flórát különösebben nem érdekelte az általam olvasott mese, viszont ő is könyvet tartott a kezében, és azt lapozgatta.

A mélyinterjúk tapasztalatai

Mélyinterjúk kutatási forma során szerettem volna képet kapni arról, hogy melyik szülő tartja fontosnak a mesélést, és milyen formában alkalmazza ezt. Félig strukturált interjúkat készítettem, készültem előre kérdésekkel, de újakat is feltettem a válaszok kapcsán.

Kérdéseim a következők voltak:

- A szülő bemutatása 1.
- Kiskorodban meséltek neked? 1.2.
- Ki mesél otthon? 1.3.
- A gyermek érdeklődési köre 1.4.
- Türelmesen végighallgatja a mesét? 1.5.
- Milyen reakciókat látsz a gyermek arcán mese közben? 1.6.
- Miket szoktatok olvasni otthon? Mi a kedvenc mesekönyve? 1.7.
- Hány darab mesekönyv van otthon? 1.8.
- Mi a kedvenc időtöltése otthon a gyermeknek? 1.9.
- Mennyire van jelen digitális eszközhasználat a család életében? 1.10.
- Mi a kedvenc rajzfilmje a gyermeknek? 1.11.
- Mit tapasztaltál: a rajzfilmes vagy a könyvből olvasott mese köti le jobban a figyelmét? 1.12.
- A gyermek önként is kezdeményezi a meseolvasást? 1.13.
- Fontosnak tartod a mesélést? 1.14.
- Szoktál nekik fejből mesélni? 1.15.
- Mit veszel észre, ha olvassátok, és mit, amikor fejből mondjátok a mesét? 1.16.
- Alkalmaztátok már a mesemondást konfliktushelyzet megoldásaként két gyermek között? 1.17.

Meg vagyok róla győződve róla, hogy nagyon jó interjúalanyokat választottam. Az idő, amit az interjúkészítésre szántam, az alvásidő volt. A szülők megbeszélte időpont alapján jöttek be hozzám a bölcsődébe. Mivel előzetesen egyeztettük, hogy legalább 30-40 percre tegyék magukat szabaddá, így ez meg tudott valósulni. Egyikőjük sem sietett, abszolút együttműködők, kedvesek és őszinték voltak velem. Pontonként fogok végig haladni a kutatásomon, ismertetve a levont következményeket.

A szülők bemutatása 1.

Az édesanyák életkora 30 és 40 éves kor közötti. Olyan édesanyákat választottam, akik mind több gyermeket nevelnek. Az interjú során szinte mindenkinél megfigyeltem, hogy szívesen elkalandozott másik gyermekei felé, a vizsgált alanyról legtöbb esetben csak akkor beszéltek, ha visszatereltem őket a kiindulópontához. (Nagyon érdekes volt levezetni úgy ezeket az interjúkat, hogy számtalan szakirodalmat olvastam a témában.) Megfigyeltem a kutatás során azt is, hogy mennyire befolyásolja a szülők iskolai végzettsége a meséhez való hozzáállásukat.

Kiskorodban meséltek neked? 1.2.

A válaszok szerint a szülők, nagyszülők rendszeresen meséltek nekik kislánykorukban. Olvastak meséket, így a mesék elengedhetetlen részei voltak a gyerekkoruknak. Voltak kedvenc mesék és könyvek, amelyeket rendszeresen kértek, és voltak olyanok, akik kifejezetten szerették a régi, hagyományos meséket. A mesélés és olvasás fontos szerepet játszott abban, hogy közel kerüljenek a szülőkhöz, és fejlesszék a kreativitásukat, képzelőerejüket. Ahogy ez az általam olvasott szakirodalmakból kiderül, a nők szerepe jelentős volt a mesélésben.

Ki mesél otthon? 1.3.

A szülők és családtagok mesélési szokásai kerültek szóba. Többnyire az anyukákra hárul a meseolvasás feladata, de az apukák is aktívan részt vesznek benne, amikor csak lehetőségük van rá. Azt a következtetést vontam

le, hogy bizony számít az apa iskolai végzettsége is, hiszen a válaszdó anyukák közül van olyan, akinek a férje csak nyolc általánost végzett, míg ezzel szemben az anyuka egyetemi végzettséggel rendelkezik. A válaszadások megerősítik a szakirodalmakat, hiszen többre az anyára hárul ez a feladat. A legtöbb családban a mesélés és az olvasás fontos közös program, és a könyvek az otthonokban mindenhova elkísérik a családtagokat.

A gyermek érdeklődési köre 1.4.

Az adatok alapján a gyerekek érdeklődési köre és tevékenységei nagyon változatosak. A gyerekek többsége nagyon szereti az alkotótevékenységeket otthon is. Ennek a tevékenységnek minden formája megmutatkozik, hiszen szívesen festenek, gyurmáznak és rajzolnak a kicsik. Életkori sajátosságukra utal azonban az építés kockákból, a pakolás és a rakosgatás is. Fontos szerepet kap a napirend és a rutin, amelyek segítségével a gyerekeknek lehetőségük van a mindennapi ingereket, zajokat és stresszt tudatosan kezelni. Az olvasás és a mesék nagyon fontos szerepet játszanak az életükben. A mesékben gyakran beleszótték a napi történéseket, így megfelelő mintákat kaphatnak a gyermekek. A szülők szerepe kiemelkedő, és sokat tesznek azért, hogy a gyerekek környezete támogató és élvezetes legyen. A gyerekeknek lehetőségük van különböző tevékenységekben részt venni, és az igényeiknek megfelelően fejlődni.

Türelmesen végig hallgatja a mesét? 1.5.

A szülők különböző tapasztalatokkal rendelkeznek a gyerekek figyelmével kapcsolatban, de általában 5-10 perc az aktív figyelem időtartama egy ilyen korú kisgyermeknek. Kitti viszont azt állította, hogy Freja bármilyen mesét képes feszült figyelemmel végighallgatni. Kriszti azt mondta, hogy nehéz egyszerre három gyermeket az ölében tartani, miközben mesét olvasnak, és nincs nagy remény arra, hogy Marci hosszabb időre figyelni fog. Flóra inkább a pakolásban talál örömet, de mindig részt vesz a mesehallgatásban, és az édesanyja úgy véli, hogy még túl kicsi ehhez. Csilla nagyon figyel arra, hogy milyen illusztrációkat kap egy-egy mesekönyv, és különösen szereti Bartos

Erika könyveit. Adél szerint Hédinek mindenki olvas a családban mesét. Nagyon türelmes, és rendszerint szopja az ujját a mese hallgatása közben.

Milyen reakciókat látsz a gyermek arcán mese közben? 1.6.

Azok a gyermekek, akiknek a bölcsődében a mese olvasása vagy fejből mondása nem kötötte le a figyelmét, azokra ez otthon sem volt jellemző. Marci figyelmét édesanyja elmondása szerint nem köti le a könyv, így különösebb reakciót nem vált ki a gyermekből. Marcell esetében az olvasó személye nem mindegy, hiszen édesapja előadására nyitott inkább. Flóra viszont édesanyja meseolvasásába kapcsolódik be, valamilyen szinten érdeklődést mutat. A meseolvasás náluk általában már az esti órákban van, így van, hogy a kislány már nagyon fáradt. Ilyenkor igényt sem tart a mesélésre. A másik két kislány szülője viszont ugyanazokat tapasztalja otthon, amit én is a bölcsődében. Freja mindig babrál valamivel, ennek ellenére végig figyeli a mesét. Tekintete a könyvre szegeződik. Hédi otthon is bekuckózik, és egyéni szokásához híven bekapja az ujját. Bármi legyen is, Hédi végighallgatja a mesét. Bizonyos szereplőknek Adél más-más hangot kölcsönöz, amire a kislány meglepetten reagál, a vicces részeknél nevet is.

Miket szoktatok olvasni otthon? Mi a kedvenc mesekönyve? 1.7.

A válaszadók mindegyike említi Bogyó és Babócat. Freja édesanyja például kislánya igényeihez alkalmazkodva szívesen olvas állatmeséket, vagy kitalál önazonos történeteket. Hédi édesanyja viszont többek között Vlagyimir Szutyjev könyveire esküszik. Flóra édesanyja említi többek között Kis Mini történetét is.

Hány darab mesekönyv van otthon? 1.8.

A megkérdezett szülők azt vallják, hogy rengeteg mesekönyv van az otthonukban. Ezt a családlátogatáson szerzett tapasztalatok alapján is tudom igazolni.

Mi a kedvenc időtöltése otthon a gyermeknek? 1.9.

A gyerekek többsége nagyon szeret az udvaron tartózkodni. Akinek szerencséje van, az saját udvari játszótérén játszhat. A gyerekek többsége szeretet sétálni, és van olyan szülő is, aki rendszeresen sétál a Balaton-parton a gyermekeivel. Van, akinek a bújócska van, akinek a nagymama meglátogatása a legcsodálatosabb kikapcsolódás. De persze szóba jött az építőkockákkal való manipulálás és a képeskönyv-nézegetés is.

Mennyire van jelen digitális eszköz-használat a család életében? 1.10.

A digitális eszközök közül a tévézés minden családban jelen van. A válaszadók elmondása alapján legtöbb esetben akkor alkalmazzák ezt, amikor főznek vagy takarítanak. Volt olyan válasz is, amikor a szülő elismerte, hogy csak úgy tudja levágni gyermek körmét, ha közben megkapja a telefont, és azon mesét néz. Az étteremben is odaadják neki a telefont, hiszen gyermekszórakoztató szolgáltatással egy-két hely nem rendelkezik. Ezzel foglalják le a kicsiket, mert azt tapasztalták, hogy a „villanybébiszitter” előtt mozdulatlanok a gyerekek. Van, aki betegség esetén is engedélyezi a televíziónézést. A szülők elmondása szerint ők választják ki a gyermek számára a műsort, olyan felületekről, amelyek véleményük szerint megbízhatóak. Van, aki a JimJam csatornára esküszik, de szóba került itt a Netflix, az Ncore, az M2, a Disney csatorna és a Youtube is. A szülők elmondása szerint a megválasztott műsorok elé nyugodt szívvel ültetik le a gyerekeket. Sokan nem bíznak a tévén elérhető csatornáknakban, ezért olyan filmeket keresnek meg, amiket jól ismernek. Örülök, hogy őszintén válaszoltak a szülők erre a kérdésemre is. Átlagosan az általam vizsgált korosztály napi 1-3 órát néz TV-t, ami szerintem nagyon hosszú idő.

Mi a kedvenc rajzfilmje a gyermeknek? 1.11.

A két legkisebb szülő édesanyja azt állítja, hogy gyermeküket nem köti le a rajzfilm, vagy egyáltalán nem is néznek. A másik két szülő említi a Bing nyuszit, a Jonalut és a Bogyó és Babócat.

Mit tapasztaltál a rajzfilmes vagy a könyvből olvasott interpretáció köti le jobban a figyelmét? 1.12.

Van olyan gyermek, akinek mind a kettő változat tetszik. Az egyik szülő beismeri, hogy gyermeke a TV képernyője előtt passzív szemlélő, hiszen nem kap választ a kérdéseire. Minden szülő a könyvből olvasott mesét részesíti előnyben. (Viszont akkor felmerül bennem a kérdés, hogy miért ültetik őket le elé?) Hivatkoztak többen is a kedves illusztrációkra, amelyekkel a könyvekben találkoznak. Szerintük ezért is jobb a könyvben látott mese, de volt olyan is, aki nagyon is jól tudja, hogy a felolvasás és a mesemondás interaktív folyamat.

A gyermek önként is kezdeményezi a meseolvasást? 1.13.

A megkérdezett szülők mindegyike azt vallja, hogy gyermeke magától is szívesen odahozza a mesekönyvet. A kisebb gyermekek közül az egyik ugyan odaviszi, de nem marad ott, hogy meg is hallgassa azt. A szülők többsége mindig nyitott a meseolvasásra, és nem elutasító, legalábbis az elmondottak szerint. Fentebb említettem, hogy sokan alkalmazzák a televízióztatást, ha elfoglaltak – hát, szerintem ez a két állítás kissé üti egymást...

Fontosnak tartod a mesélést? 1.14.

A megkérdezett szülők tisztában vannak a mesélés jótékony hatásaival. Tudják, hogy fejleszti a szókincset és a fantáziát is. Tisztában vannak vele, hogy a mese által a gyerekek képesek egy-egy szituációt feldolgozni. Van olyan szülő, aki a hangoskönyveket is előnyben részesíti, hiszen a Disney már gyárt figurás kiadásokat is. A szülők többsége a nagyobb gyermekeiken veszi észre igazán a mesélés fontosságát és annak szerepét. A nagyobb testvérek szókincse igen gazdagnak bizonyul. Azt vettem észre, hogy minden szülő fontosnak tartja a mesét.

Szoktál nekik fejből mesélni? 1.15.

Van olyan édesanya, aki beismerte, hogy sajnos ő nem tartja magát ennyire kreatívnak, hogy fejből meséljen. Ezzel ellentétben az apuka szívesen kiveszi a részét így is a mesélésből. A legtöbb szülő úgy nyilatkozott, hogy főként rögtönzött történeteket mond fejből gyermekének. Ami nagyon tetszett, hogy van olyan édesanya, aki virtuális karaktereket hozott létre fejben gyermekei számára. A két kis bagoly segítségével mindennap egyfajta tükröt tartanak a

gyermek elé. Sokszor viszont azt tapasztaltam a beszélgetések során, hogy a szülők leginkább a nagyobb gyermekeikről beszélnek. Gyakran vissza kellett terelnem a beszélgetést az eredeti kiindulópontra. Az egyik édesanya, aki nem mellesleg óvónő, szívesen meséli fejből gyerekeinek a Piroska és a farkast. Kicsit megbotránkoztatott a válasszal (ez egyértelműen nem ennek a korosztálynak való), de próbáltam az arccal nem kifejezni ezt.

Mit veszel észre, ha olvassátok, és mit, amikor fejből mondjátok a mesét? 1.16.

Ez a kérdés sok szülőn kifogott. Ugye, ahogyan azt már az előző kérdésben kifejtettem, a szülők körében nem népszerű a fejből való mesélés. Volt olyan szülő, aki jól tudta, hogy a fejből való mesélés során a gyermek tekintete rászégeződik, viszont ennek ellenére sem alkalmazza ezt. Az egyik szülő azt mondta, hogy külön nem mesél fejből a gyermeknek. Mindenkinek mesél olyankor, a kétévestől a hétévesig. Ebben az esetben nem alkalmaz differenciálást, így külön a kislányra, Flórára sem figyel. Volt olyan válaszadás is, amelyben a szülő azt nyilatkozta, hogy nem tud különbséget tenni a két interpretáció között, hiszen kislányát a mese mindenhogy leköti.

Alkalmazták már a mesemondást konfliktushelyzet megoldásként a két gyermek között? 1.17.

Úgy gondolom, hogy ez a kérdés sem volt teljesen egyértelmű néhány szülő számára. Az egyik szülő azt mesélte, hogy ő nyugtatás céljából ül le a lányokkal képeskönyvet nézegetni, hiszen a gyereket annyi inger éri egy nap hol a bölcsődében hol pedig az iskolában, hogy ezt a megoldást szokta alkalmazni. Van olyan szülő, aki kissé ijesztő könyvszereplővel „fenyegeti” gyermekeit. Ez pedig nem más, mint a hisztimanó. Véleményem szerint ezzel szorongást kelt a gyermekekben. A beszélgetések sokán sok szülő mesélte el nekem, hogy történeteket mesélt gyermekkoráról a gyermekeinek, hogy ő az adott helyzetben mit csinált. Rengeteg megoldást hallottam a szülők részéről a mese alkalmazására.

Összegzés

Szakdolgozatomban bemutatom az olvasott mese hatását a gyermek figyelmére. Az elmúlt időszakban számos releváns szakirodalmat olvastam, amelyek fontos és hasznos információkat nyújtottak számomra a kutatásaim során. Az általam olvasottak megerősítettek engem abban, hogy a mesének számos fejlesztő hatása van. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy nagy szerepet játszik a szorosabb szülő-gyermek kapcsolaton is. A mesék hallgatása során a gyermeknek lehetőségük van arra, hogy közelebb tudjanak kerülni szüleikhez. Ezáltal figyelmet kapnak, és biztonságérzet mellett tudnak fejlődni. Hiszen nincs is annál szebb dolog, amikor a szülő és a gyermek közösen éli át a mesék által nyújtott varázslatot. A mesék nemcsak a gyermekekre, de a szülőre is jó hatással vannak. Nekünk is lehetnek megoldatlan problémáink, amelyeket egy történet során a gyermeki énünk feldolgozhat. A megfigyelések és az interjúk visszaigazolást adtak a szakirodalmakban olvasottak kapcsán. Volt olyan szülő, akivel egyáltalán nem értettem egyet, hiszen véleményem szerint nem a megfelelő életkorhoz igazodó mesét választja ki gyermekei számára. Megfordult a fejemben az is, hogy a Disney által forgalmazott hangoskönyv-interpretáció egyfajta szülőhelyettesítő. Nem féltetlenül értek egyet azzal sem, hogy egy meseszereplővel kell ijesztgetni egy gyermeket, még akkor is, ha a szülő szerint ez nevelő célzatú.

A családlátogatás során lehetőségem volt betekintést nyerni a gyermekek otthoni mindennapjaiba, így azt gondolom, hogy a szülők valós válaszokat adtak nekem. Volt, ahol éreztem „szépítést”, ilyen volt például Flóra édesanyja. Nem értek vele egyet, hiszen elmondása szerint estére hagyják a mesélést, amikor már Flóra nagyon fáradt. Nem értettem, hogy akkor miért nem lehetne, amikor még érdeklődő, és nem fáradt. Hédi édesanyja remek ember, és remek válaszokat adott. Több fogadóóra volt már a nevelési évek során, ahol azt tapasztaltam, hogy Adél egy animátor szülő szerepét képviseli. Ez nem feltétlenül tesz jót a gyermeknek a későbbiekben, hiszen gátolja őt abban, hogy

a később önállóan oldjon meg egy problémát. A szülő nem hagyja őt magára, ezáltal korlátozva van a szabad felfedezés élménye.

A megfigyelésem által tapasztalt felvetéseket visszaigazolták a szülőkkel készített mélyinterjúk. A gyermekek hasonlóan állnak hozzá a meséléshez otthon és a bölcsődében is. A gyermekek megfigyelése kapcsán továbbra is nagyobb biztonságban érzem magam, ha könyvből olvasok nekik. Számomra ez egy biztonsági pont, amellyel még tökéletesebben adhatom át a mesét. Hiszen a meseolvasás egy élménynyújtás, amelyet véleményem szerint akkor adhatok át tökéletesen, ha ezt könyvből felolvasva teszem. A mélyinterjúk során a szülők szinte azonos választ adtak, ezáltal be kellett vetnem a családlátogatáson szerzett, külső tapasztalatokat is.

Kutatómunkám során nagyon jól éreztem magam, magabiztossá tett, hogy a szülők bizalommal válaszoltak a kérdéseimre. Nagyon örülök, hogy az olvasott szakirodalmakból sok lényegi, hasznos információval gazdagodtam. Külön büszkeséggel töltött el, hogy olyan emberek tollából is olvashattam tanulmányokat, könyveket, akik tanítanak engem. Meglepett, hogy az olvasott kutatások nagy mértékben fedik az én kutatásaimat, ez visszaigazolás is volt számomra.

Irodalomjegyzék

- Bruder-Sárosi Ágnes – Fábrián Luca – Vörös Róza: Egy kis útravaló a mesélő kisgyermeknevelők tarisznyájába Bölcsődevezetők kézikönyve- Kisgyermeknevelők szakmai-módszertani tudástára Bp. Raabe Klett Kiadó 2020. november C 15/ p. 3–4.
- Farkas Pálma – Schreindorfer Linda Anna – Szabó Gábor – Varga Gyöngyi – Rausch Attila: Digitális eszközhasználati szokások vizsgálata bölcsődés gyermekek és családjaik körében – Szülők kikérdezése a pandémia idején. In: Gyermeknevelés, 9. évf. 2021. 2. sz. DOI: DOI: <https://doi.org/10.31074/gyntf.2021.2.354.377>
- Fehérné Kovács Zsuzsanna – Kas Bence – Pintye Mária: Szempontok a nyelv- és beszédfejlődési zavarok szűréséhez és állapotmegismeréséhez. Bp.: Családbarát Ország Nonprofit Kft., 2018
- Gombos Péter – Tóth Máté – Péterfi Rita: A digitális generáció olvasási szokásai: a 2017-es reprezentatív olvasásfelmérés tapasztalatai. In: Könyv és Nevelés, XXI. évf. 2019/3–4., 15–50. p.
- Gombos Péter (szerk.): Az élıszó ereje: Gondolatok mesemondóktól mesét mondóknak. Bp.: Hagyományok Háza, 2021
- Hekmanné Balázs Mária: Az óvodáskorú gyermekek világa és a média – hogy ne legyen kapcsolat. In: Mester és Tanítvány, 6. évf. 2009. 22. sz. 57–58.p.
- Kádár Annamária: Mesepszichológia. Budapest: Kulcslyuk Kiadó, 2013.
- Katona Krisztina: A bölcsődei anyanyelvi nevelés tartalmi kérdései. In: GYERMEKNEVELÉS, 8. évf. 2020. 1. sz. DOI:10.31074/gyntf.2020.1.83.91
- Kocsis Éva: Hogyan meséljünk a gyermekeknek? In: Magyar Olvasástársaság honlapja. cop. 2009 [2023. 02. 01.] < http://www.hunra.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=94:hogyan-meseljuenk-a-gyerekeknek&catid=40:szulok-kerdezik&Itemid=62 2009.
- Nyitrai Ágnes: A mese, a vers és a képeskönyv szerepe a bölcsődés gyermekek életében és fejlődésében. [Bölcsészdoktori értekezés]. Szeged: JATE 1995.

- Nyitrai Ágnes: A mesélés jelentősége kisgyermekkorban. In: Gyöngy Kinga: ELSŐ LÉPÉSEK A MŰVÉSZETEK FELÉ I. Budapest: Ludovika, 2022. 327–376. p.
- Szilágyi Mária: A mese szerepe a gyermeki személyiségfejlődésben. In: Elektronikus Könyv és Nevelés, 9. évf. 2007. 3. sz. <URL: https://epa.oszk.hu/01200/01245/00035/szm_0703.html>
- Vida Ágnes: Babapszichológia. Budapest: Kulcslyuk Kiadó, 2011. 130–135. p.

Melléklet

Interjú 1.

A szülő bemutatása 1.

A legelső szülő, akivel interjút készítettem, Freja édesanyja, Kitti volt. Kitti pszichológusnak tanul, jelenleg Debrecen és Balatonszemes között ingázik. További két végzettsége gyógypedagógus és egészségтанár. Az édesanya 37 éves 1986-ban született. Balatonszemesen él kisfiával Bendegúzzal, férjével Attilával és kislányával Frejával. Kittit azért választottam a kutatómunkámhoz, mert feltűnt, hogy kislánya rajong a mesekönyvekért. Érdekelt, hogy a család életében mennyire meghatározó a mese szerepe, mert nagyon sokszor látom Freján, hogy nagyon ragaszkodik hozzá, és a szabad játékban is könyvvel játszik.

Kiskorodban meséltek neked? 1.2.

Erre azt a választ kaptam, hogy igen, rendszeresen olvastak, főleg édesanyja, s volt egy kedvenc könyve, a Sebj Tóbiás. Volt olyan időszak Kitti édesanyja elmondása szerint, amikor fél éven keresztül csak azt az egy mesekönyvet igényelte, azt kellett olvasni minden este. Próbáltak neki mást is olvasni, de egyik sem nyerte el annyira a tetszését, mint az említett könyv.

Ki mesél otthon? 1.3.

Érdeklődtem, hogy édesapja mennyire vette ki a részét a mesemondó szerepből. Erre azt a választ kaptam, hogy ő is sokat olvasott, de ez inkább az édesanyja „feladata” volt. Erre egyből reflektáltam, miszerint nálunk édesanyám volt a fő mesélő a családban. Azt kérdeztem, hogy ezt a mintát tudatosan vitte-e át a gyerekeire. Válasza az volt, hogy igen, abszolút, hiszen amikor Bendegúz megszületett, az első nap, ahogy hazaérték a kórházból, onnantól kezdve mindennap meséltek neki. Bevezették a mindennapos mesélést, az első együttöltött este már meséléssel telt. Kiépítettek a mese köré egy esti szeánszot, foglalkozást. Aztán megszületett Freja, aki jelenleg 2,5 éves. Az évek alatt ez egy kicsit változott, hiszen a gyermekeink életéhez igazították, hogy mi az, ami az érdeklődési körük.

A gyermek érdeklődési köre 1.4.

Van egy jól szervezett napirendjük, amit próbálnak szabályszerűen tartani. A fürdetéssel ráhangolódnak az alvásra egyfajta relaxációval. Ez náluk nemcsak egy egyszerű fürdés, hanem folyamatosan énekelnek nekik, mindig vízhez kapcsolódó dalt. Ilyenkor a Kis Hableány híres Ringat a víz című dala hangzik el. Náluk ez a szeánsz tudatos volt, pont azért, hogy a mindennapi ingereket, zajokat, stresszt tudatosan nyugtassuk bennük. Ezt is fontosnak tartja a napirend kialakításban. Az olvasás helyszíne a kisfia szobája, ahol a család közösen gyűlik össze. Mostanában az apuka olvas, de volt egy olyan időszak is, amikor Kitti olvasott. Az édesapa azért vette át ezt a szerepkört, mert nagyon sokszor nincs otthon, de ezzel kiveszi a részét a gyermekek mindennapjaiból. Körülbelül fél éve egyfajta rituálévá vált, hogy az elhangzott mese után ők maguk „olvasnak” mesét. Erre reflektálva említettem, hogy itt a bölcsődében is olvas Freja a társainak. Ekkor még jobban megerősödött bennem, hogy ez egy szülői minta. A mesék, amelyek a gyerekektől elhangzanak, a napi történésekről szólnak, beleszövik a napi élményeket. Persze nyilván még Frejánál ez annyira nem mutatkozik, mert ő még kicsi ehhez. Elmondtam Kittinek, hogy ezek a mese szeánszok itt a bölcsődében is nap mint nap ismétlődnek. A kislány olyan viszonyban van a mesével az eddigiek tapasztalata alapján, ami szerintem példaértékű. Számomra ez egy csoda, hogy egy kisgyerek ennyire szeresse a mesét. Kitti úgy vallja, hogy a gyermekek szemszögéből a mesemondás önkéntes, de alig várják, hogy ők mondhassák apának és anyának a mesét. Az gyerekek által otthon mondott mesékben mindenféle eszközzel tarkítva van az előadás. (Zseblámpával színesítik az előadást, dramatizálnak is.) Amikor meseprogram van este, az nagyjából 1-1,5 órát vesz igénybe. Este 7 kor kezdetét veszi a mesélés, és amikor vége, akkor mindenki elköszön egymástól. A búcsú befejeztével a szülők még külön-külön bemennek a gyerekekhez, és énekelnek nekik. Ezt megerősítettem, hiszen Freja a bölcsődében is nagyon hamar elalszik.

Türelmesen végighallgatja a mesét? 1.5.

Tisztában voltunk mindketten Freja életkori sajátosságaival. Én meg voltam róla győződve az eddigi tapasztalatok alapján, hogy maximum 5-10 percet bír aktív figyelemmel egy ilyen korú kisgyermek. Kitti erre rácáfolt, ugyanis elmondása szerint Freja bármilyen mesét képes feszült figyelemmel végig hallgatni.

Milyen reakciókat látsz a gyermek arcán mese közben? 1.6.

Amikor olvassák neki a mesét, akkor bizony elkalandozik a figyelme. Én azt tapasztaltam, hogy valami mindig van a kezében, amikor olvasok neki (plüssállat, kisutó, könyv). Valamit mindig birizgál mesehallgatás közben. Otthon ott vannak a kezében kedvenc plüsssei, s közben kakaót isznak. Ezt mind a ketten észrevettük, hogy valamilyen kiegészítő tevékenység mindig kíséri a mese hallgatást. Ritka az, amikor egyhelyben ülve végig hallgatja a mesét. Közben mindig elmegy valamilyen játékért, de vissza-visszaül. Végig figyeli a mesét a tekintetével, és közben fülel.

Miket szoktatok olvasni otthon? Mi a kedvenc mesekönyve? 1.7.

Az esti mese mindig állatos mese. Nagyon szereti Bán Mór Hunyadi-köteteit, Attila megvette Bendegúznak a gyerekeknek íródott történeteket, amelyeket nap mint nap átél. Szereti az önmagáról szóló történeteket is. Mindennap mást olvasnak a gyerekeknek, fix kedvenc nincsen. Frejának kimondottan az állatos mesék tetszenek. Ezt megerősítettem, hiszen ez a korosztály még szívesebben hallgat olyan mesekönyvet, amely állatokról szól.

Hány darab mesekönyv van otthon? 1.8.

Kitti nem tudott pontos választ adni erre a kérdésre. Becslései szerint körülbelül 100 darab mesekönyv van otthon. A két gyereknek együtt nagyon sok kötete van.

Mi a kedvenc időtöltése otthon a gyermeknek? 1.9.

Felsoroltam az általam említésre érdemes opciókat. Ilyen volt a kirándulás, a zenehallgatás, játék a szomszéd gyerekekkel és a testvérrel, TV-nézés, játék a tableten, telefonon, bújócska. Kitti elmondása szerint Freja nagyon szereti a

bújócskát, szívesen babázik, és könyveket is lapozgat. Nagyon szereti a mozgásos játékokat is, imád a kertben játszani a nekik készített játszóterünkön. Felidéztem a családlátogatást, és eszembe jutott, hogy milyen szuper játszóterük van odakint az udvaron. Freja igényli a kint létet, kéri, hogy menjenek ki a szabadba, ahol kedvére futóbiciklizhet. Amikor lehetőség adódik rá, sétálni is elmennek. Freja nem egy bent ülős típus.

Mennyire van jelen digitális eszköz-használat a család életében? 1.10.

Kitti elmondása szerint a gyerekek szoktak TV-t nézni, de semmiképp nem alkalmazzák háttérzajként. Próbálja a TV-nézés időtartamát leredukálni, mivel kezd jó idő lenni, inkább a szabad levegőn töltik a legtöbb időt. Amikor csak lehet, szabadtéren tartózkodnak, tehát játszótéren vannak vagy sétálnak. Hétköznapiokon körülbelül egy órát engedem nekik, hogy nézzék a TV-t. Ez idő alatt elkészíti a vacsorát. Mivel a konyha egy térben van a nappalival, így rálát, mit néznek a gyerekek. Mindig a szülő választja ki, mit nézhetnek a gyerekek a televízióban.

Mi a kedvenc rajzfilmje a gyermeknek? 1.11.

Freja kedvence a Bing nyuszi. Nagyon aranyos mese, viszont ez nem a vacsoraidőben van, így letöltjük, vagy Netfilxen tudjuk megnézni. Ez a rajzfilm mesekönyvben is megvan nekünk.

Mit tapasztaltál: a rajzfilmes vagy a könyvből olvasott változat köti le jobban a figyelmét? 1.12.

Kitti elmondása szerint, amikor a gyermek a televízióban nézi a mesét, akkor passzív szemlélő, hiszen csak ül és nézni. Abban az esetben, ha mesekönyvből olvassuk, akkor mindig kivált a kislányból egyfajta reakciót a látott kép. Amikor egy nyuszt lát, akkor nyuszis dalt énekel, de olyan is elfordult már, hogy interakcióba lép az illusztrált szereplőkkel. A fantáziája életre kelti a virtuális szereplőket. Ehhez annyit fűztem hozzá, hogy amikor TV-t néz, nincs is ideje reagálni a látottakra, mert amire ez bekövetkezne, vált a képkocka. A passzivitás ebben az esetben értelmet nyert. Kitti azt vallja, hogy olvasás közben a mese részesévé válik a kislánya. Kitti elmondta, hogy két esetben

engedi meg a telefonhasználatot a gyerekeknek. Az egyik ilyen a körömvágás, mert máshogy nem tudta levágni a gyerekek körmét, csak ezzel a módszerrel, amely ebben a szituációban egy jutalommal ér fel. A gyerekek ilyenkor kiválaszthatnak egy mesét, amelyet a körömvágás ideje alatt körülbelül 10 percig nézhetnek. A másik eset, amikor étterembe mennek. A szülők először a gyerekeket etetik meg, majd amíg ők esznek, megkapják a telefont. Az ilyen helyeket nem mindig állnak olyan eszközök a gyerekek rendelkezésére, amelyek lekötik a figyelmüket. Megbeszéljük velük, hogy ezt a mesét megnézhetik, és utána megyünk haza. Tehát ez a két eset van, náluk otthon nincs telefonozás. Kitti elmondta, hogy édesanyja szokta a tablethasználatot engedélyezni a gyerekeknek. A nagyi megszegi ugyan a szabályokat, de nyilván tisztában van ennek veszélyeivel.

A gyermek önként is kezdeményezi a meseolvasást? 1.13.

Mindig hozza a mesekönyvet, hogy olvassunk neki, a nap bármely szakaszáról is legyen szó. A bölcsődéből haza érve is igényt tartanak a gyerekek a könyvekre. A gyerekek nem elégednek meg egy könyvvel, azt kérik, hogy egy köteggel vigyenek oda a szülők.

Fontosnak tartod a mesélést? 1.14.

Kitti azt a választ adta a kérdésekre, hogy a gyerekek szempontjából a mesének nagyon fontos szerepe van, hiszen eljátszik bizonyos szituációkat. Akár egy-egy rossz élményt is képesek a mese által feldolgozni, hiszen ez a fajta feldolgozás teljesen jó úton történik. Természetesen a jó élményeket is fel tudják dolgozni egy-egy mese által. Kitti megemlítette, hogy a mesének igenis nagyon meghatározó szerepe van a szókinccs bővítésben. Nem tud negatívumot mondani a mesélés kapcsán.

Szoktál nekik fejből mesélni? 1.15.

Kitti erre a kérdésre azt válaszolta, hogy nem szokott. Nem tartja magát ennyire kreatívnak, viszont a férje szokott nekik mesélni fejből.

Mit veszel észre, ha olvassátok, és mit, amikor fejből mondjátok a mesét?

1.16.

Ezt a kérdést a beszélgetés végére tartogattam. Kitti erre a kérdésre azt felelte, hogy ezt nem figyelte még meg. Érdekesnek találta ezt a megközelítést. Tudta viszont, hogy az olvasott mese közben a gyerekek mindig a mesélőt nézik.

Alkalmazták már a mesemondást konfliktushelyzet megoldásként a két gyermek között? 1.17.

Kitti ezt még nem próbálta ki, de jó ötletnek találja. Egyik egyetemi előadásán az addikciókról kapott információkat. Az előadó szerint hároméves kortól oda kell adni a gyermeknek a telefont, Kitti viszont ezzel egyáltalán nem ért egyet, hiszen egy ekkora gyermeknek nincs szüksége erre az eszközre.

Interjú 2.

A szülő bemutatása 1.

A következő szülő nagyon közel áll hozzám, hiszen kolléganőm. Már az elején tudtam, hogy izgalmas beszélgetés lesz, hiszen ő is szakmabeli, mint én, csak annyi különbséggel, hogy ő óvónő. Kriszti 30 éves, három gyermek édesanyja. A legnagyobb 2016-ban született, a második gyermek 2020-ban született, szintén óvodáskorú, a harmadik gyermek 2021-ben született és bölcsődés. Kriszti azt vallja, hogy kiegyensúlyozott nyugalmas életet élnek.

Kiskorodban meséltek neked? 1.2.

Kriszti elmondta, hogy kiskorában nagyon sokat volt a nagymamájával és kistestvérével. Arra emlékszik, hogy a nagymamája rengeteget mesélt neki, és diafilmet is néztek. Előfordult, hogy a TV-ben is nézett mesét, viszont az este mindig a mesélésről szólt. Már sajnos nem nagyon emlékszik arra, hogy mit meséltek neki, viszont arra annál inkább, hogy mindig kérdezgette a nagymamáját az életéről. Amikor édesanyjával volt, és engedte az ideje, meséltek neki.

Amikor édesanyja mesélt neki, az mindig az ágyban volt. Összebújásra nem emlékszik, de arra igen, hogy amíg ő feküdt az ágyban, édesanyja az ágy szélén ült. Emlékei szerint mondókás könyvei voltak leginkább. Nagylakiék és Üregiek volt a kedvence, amit a dédmamájától kapott. Kriszti nagyon szereti a meséket, ebből írta a szakdolgozatát is, így elmondható, hogy közel áll a szívéhez. Munkája során nagyon szeret belenézni a csillogó szemekbe olvasás közben, de természetesen olyan is van, akit ez az egész nem érdekel.

Ki mesél otthon? 1.3.

Kriszti elmondása szerint az apuka csak ritkán olvas. Amikor viszont olvas, Marci mindig tátott szájjal nézi. Apuka nagyon sokat van távol, talán azért is van ekkora sikere annak, amikor ő mondja a mesét. Ilyenkor még a kis Marci is arra törekszik, hogy minél közelebbi testi kontaktust tudjon édesapjával teremteni.

A gyermek érdeklődési köre 1.4.

Az édesanya elmondása szerint nagyon szeret az autókkal játszani, nővéreit szívesen utánozza. Mesekönyvnézés helyett mindig talál jobb elfoglaltságot a kisfiú. Amikor erre sor kerül, akkor a leporellókat veszi le a polcról. Hosszabb időre nem köti le a figyelmét, de ez életkori sajátosságnak is betudható. Kriszti folyamatosan differenciál, amikor mesét választ. Elmondása szerint mindig igyekszik a különböző életkorú gyermekeinek megfelelő mesét választani.

Türelmesen végig hallgatja a mesét? 1.5.

Kriszti azt mesélte, hogy amikor előkerül a mesekönyv, nem tud egyszerre három gyermeket az ölében tartani úgy, hogy az egyik ne maradjon ki. Ki szeretné próbálni azt is, hogy milyen az, amikor csak Marcinak olvas mesét, de nem fűz hozzá komolyabb reményt, hogy a kisfiút hosszabb időre le tudná foglalni. Amikor megy a meseolvasás, van, hogy Marci hamar feladja a hallgatói szerepet.

Milyen reakciókat látsz a gyermek arcán mese közben? 1.6.

Marcinál különösebb reakciót nem velt felfedezni. A szöveges mese nem köti le őt. A képeket szereti nézegetni, viszont nem reagál különösen rá.

Miket szoktatok olvasni otthon? Mi a kedvenc mesekönyve? 1.7.

Kriszti elmondása szerint rengeteg Bogyó és Babóca-könyvük van, illetve leporellók sorakoznak a polcon.

Hány darab mesekönyv van otthon? 1.8.

Ennél a kérdésnél Kriszti nem tudott pontos választ adni, hiszen elmondása szerint rengeteg mesekönyv van otthon. Legalább hárompolcnyi.

Mi a kedvenc időtöltése otthon a gyermeknek? 1.9.

Nagyon szeret Marci sétálni, sokat mennek a Balaton-partra. Az otthoni tevékenységek közül az építés a legkedvesebb számára. Imádja a fakockákkal való manipulálást és a pakolást. A mese nem igen tartozik a kedvelt tevékenységek közé.

Mennyire van jelen digitális eszköz-használat a család életében? 1.10.

Kriszti elmondta, hogy Marci egyáltalán nem szokott telefonozni. Vacsora után meg szokta nekik engedni a mesenézést TV-n keresztül, de a kisfiút az sem köti le. Kriszti bevallotta, hogy ők mint felnőttek sajnos folyamatosan nyomkodják a telefont. A legnagyobb lány már rájuk is szólt, hogy telefonnyomkodás helyett inkább velük, gyerekekkel játsszanak. Amikor sétálni mennek, nem visznek magukkal telefont, azt az időt csak a gyerekekre fordítják. Az anyuka régi telefonja oda van adva a gyerekeknek, azon nézhetnek ritkán meséket. Marcit a telefonban csak az érdekli, hogy hogyan tudja leszedni a tokot.

Mi a kedvenc rajzfilmje a gyermeknek? 1.11.

Marci nem néz rajzfilmet.

Mit tapasztaltál a rajzfilmes vagy a könyvből olvasott változat köti le jobban a figyelmét? 1.12.

Nyilván ebben az esetben a könyv a domináns.

A gyermek önként is kezdeményezi a meseolvasást? 1.13.

Az édesanya kezdeményezi a meseolvasást, de előfordult már, hogy Marci kérte a mesét. A lapozgatás élménye érdekli igazán, maga a mese nem.

Fontosnak tartod a mesélést? 1.14.

Természetesen nagyon fontosnak tartja. Az életről szóló mesét mindenképp, mert még gazdagabb, színesebb az élmény, s fejlődik a fantáziájuk, és a szókincsük is gazdagodik. Ezért is van otthonukban nagyon sokféle mesekönyv. Egészen a láncmeséktől a Grimm-mesékig. A Disney-sorozat legújabb sorozatáról mesélt, amely hangoskönyvváltozatban is megjelent. Gyakorlatilag a Disney-mesefigura mesél, hisz minden meséhez van egy figura. Hallgatás közben lapozgatni tudja a mesekönyvet. Érdeklődtem, hogy a Disney efféle marketingje helyettesítheti-e a szülőt. Ugyanis azt vettem fel, hogy elveszi a szülői szerepet ez a tevékenység. Kriszti elalvás előtt szokta ezt a módszert alkalmazni. Nem gondolja azt, hogy őt ez kiváltaná. Az gondolja, hogy a

hangoskönyv általi mese még mindig jobb, mintha berakná őket a TV elé. Arról beszélgettünk, azt fejtegettem, hogy a hangoskönyvnek már eleve adott egy bizonyos felolvasási tempója, s hiányzik belőle az interakció is. Meseolvasás közben ő nem magyaráz. Általában az idegen szavakat kicseréli szinonimákkal, de gyakran hagyja azt, hogy a gyermekek fantáziája dolgozzon. Kriszti elmondása szerint nem mindig jó, ha megmagyarázzuk, mit olvasunk, erre reflektálva én ezt a „megírod a gyerek helyett a házifeleadatot” esethez hasonlítottam.

Szoktál nekik fejből mesélni? 1.15.

Ritkán. A Piroska és a farkas nagy kedvenc gyermekei körében. Az szokta sokszor mesélni nekik fejből. Meglepett ez a mese, hiszen ennek több változata is van. Tudtam, hogy Grimm-mesék nem mindig bizonyulnak gyerekbarátnak. Kriszti a hasfelvágós verziót meséli, azt sugallva a történettel a gyerekeknek, hogy a rossz elnyeri méltó büntetését. Azt vallja, hogy a gyermeknek tudnia kell, mi a jó és mi a rossz. Saját élményét is megosztotta, ugyanis amikor az első óvodai hete volt, pont ezt a történetet mondta a gyerekeknek. Olyan átéléssel sikerült ezt átadni, hogy annál a résznél, amikor Piroska kérdezte a farkast, hogy „nagy mama miért ilyen nagy a szád?” „Azért, hogy jobban bekaphassalak,” olyan hangsúllyal alkalmazta, hogy egy kislány sírva fakadt.

Mit veszel észre, ha olvassátok, és mit, amikor fejből mondjátok a mesét? 1.16.

Érdekesnek találta Kriszti a kérdést, hiszen a napokban úgy mesélte gyermekinek A hét kecskegida és a farkast, hogy amikor bújja a könyvet, nem tudja az arcokat figyelni. Marci a mesét csendben hallgatta végig, nem mászkált el közben.

Alkalmaztátok már a mesemondást konfliktushelyzet megoldásként a két gyermek között? 1.17.

Hisztik ellen alkalmazták már a mesét. Berg Judit hisztikönyvében egy manóról van szó, aki kineveti a hisztiző gyerekeket. Amikor otthon náluk hiszi van, akkor „kineveti őket a hisztimanó.” Valójában konfliktusból keletkezik a hiszti.

Marci nagyon jól tudja, ha nem tetszik neki valami, és ezt hisztizéssel fejezi ki, akkor jön a hiszti manó.

Interjú 3.

A szülő bemutatása 1.

Csilla Flóra édesanyja, idén tölti a 40. életévét. Tanítói és rendőrvégzettséggel is rendelkezik. Jelenleg a rendőrségen dolgozik közalkalmazottként. Négy gyermek édesanyja, ebből Flóra, a bölcsődés csoportomba járó kislány a legkisebb, 2 éves. Az első gyermeke 2013-ban született lány, második gyermeke 2016-ban született lány, 2018-ban született még egy lány és végül Flóra 2021-ben.

Kiskorodban meséltek neked? 1.2.

Csilla erre a kérdésre nem tudta megmondani, hogy édesapja mennyire vette ki a részét a mesélésből. Arra viszont emlékszik, hogy édesanyja rendszeresen olvasott neki. Minden este volt mese olvasás, már egészen kicsi korban elkezdték ezt a rituálét. Van olyan könyv, amit a mai napig őriz, ez Móra Ferenc Mese egy kisgidőrlője. Ez a könyv annyira régi, hogy talán még az édesanyjának is olvastak belőle, amikor kislány volt. Ezt a mesét nagyon szeretik a lányok is, a régi nyelvezet ellenére is. Amikor nem értenek valamilyen kifejezést, azt mindig megbeszélik. Csilla azért szeret ilyenekből olvasni, mert szeretné, ha nem veszne feledésbe a régi nyelv szépsége.

Ki mesél otthon? 1.3.

Főként Csilla olvas, mindeközben differenciál is. Bármit is olvas, azt tudatosan teszi. Érdekes, hogy minden gyermek odagyűlik, akárhányszor meseolvasás van. Teljesen mindegy, hogy milyen életkornak szólnak a történetek. A legkisebb gyermek hallgatja a mesét, elüldögél közben. Férje is szokott olvasni, de inkább rá marad ez a szerep. Minden este lefekvés előtt zajlik a mese ceremónia. Valamelyik kislány szobájába összegyűlik a kis család, figyelnek arra, hogy ez mindig közös program legyen. A legnagyobb testvér is szokott

mesét olvasni a kisebbeknek, de hamar feladja, inkább édesanyjára hagyja ezt a szerepet.

A gyermek érdeklődési köre 1.4.

Flóra nagyon szeret pingálni. Az LCD-tábla a kedvenc rajzfelülete, amely elemmel működik. Flóra már azt is megtanulta ezen a digitális rajztáblán, hogy az adott alkotást hogyan kell letörölni. Nagyon szeret énekelni a maga nyelvén. Rengeteg dalt tud, és dallamban teljesen jól előadja azokat. Általában a babaházban játszik és egyfolytában pakol, tologat.

Türelmesen végighallgatja a mesét? 1.5.

Flóra most kezdett el igazán érdeklődi a mese iránt. Az édesanya mindig felteszi a kérdést a kislánynak, hogy szeretné hallgatni a mesét, vagy inkább alszik. A kislány mindig az előbbit választja. Ugyanakkor összeségében Flóra még nagyobb örömet lel a pakolásban, mint a mesehallgatásban. Az édesanyja úgy gondolja, hogy Flóra még kicsi ehhez. Figyelmét a mese annyira nem köti, le viszont a közelben van és figyel. Erre a gondolatra reflektálva mondtam Csillának, hogy a bölcsődében is ugyanígy viselkedik a kislány. Szívesebben utánozza inkább magát a cselekvést, így, ahogy a bölcsődében, úgy otthon is, könyvet tart a kezében vagy pakolászik a polcon. Csilla nagyon figyel arra, hogy milyen illusztrációt kap egy-egy mesekönyv. Nagyon kedvelik Bartos Erika könyveit.

Milyen reakciókat látsz a gyermek arcán mese közben? 1.6.

Amikor képeskönyvet nézegetnek, ujjaival mutatgatja a felfedezett állatokat a könyvben. Igényli édesanyjától, hogy kérdésre rámutasson a képre. Amikor a meseolvasás van, Flóra általában már nagyon álmos, hiszen este van ez a program. Van, amikor igényt sem tart a mesére ebben az időszakban.

Miket szoktatok olvasni otthon? Mi a kedvenc mesekönyve? 1.7.

Flóra kedveli a Bogyó és Babócat és a Kicsi Mimit. Kedvenc mesekönyvei a leporellók.

Hány darab mesekönyv van otthon? 1.8.

Csilla erre a kérdésre nem tudott pontos választ adni. Kértem, hogy mondjon körülbelüli választ a kérésre, így hárompolcnyit saccolt.

Mi a kedvenc időtöltése otthon a gyermeknek? 1.9.

Flóra nagyon szeret pakolászni a polcokon. Ezen kívül sokat van a szabadban, ahol a játszóterünkön játszik. Szeret hintázni és csúszdázni is. A képekönynézegetés is a kedvelt tevékenységek közé tartozik.

Mennyire van jelen digitális eszköz-használat a család életében? 1.10.

Csilla elmondása szerint a gyerekek nézhetnek mesét akár laptopon, akár TV-ben. A nagymamánál mindig a laptopon nézik a rajzfilmeket. Korlátozva van, hiszen napi 1 óra áll erre rendelkezésükre. A TV-ben az M2, a Jim Jam megy, a Disney csatornáján csak a Miraculust nézhetik. Flóra szereti a Sam, a tűzoltót, de nem köti le a rajzfilm se. Sok időt nem tölt a televízió előtt. A telefonon zenét hallgatnak a Youtube-ról.

Mi a kedvenc rajzfilmje a gyermeknek? 1.11.

Flóra figyelmét egy rajzfilm sem köti le igazán.

Mit tapasztaltál, a rajzfilmes vagy a könyvből olvasott változat köti le jobban a figyelmét? 1.12.

Inkább a kedves illusztrációk kötik le a figyelmét, mint a TV-ben látottak.

A gyermek önként is kezdeményezi a meseolvasást? 1.13.

Igen, odaviszi a mesekönyvet a kislány az édesanyjának, de nem tölt sok időt mellette.

Fontosnak tartod a mesélést? 1.14.

A legnagyobb lányon veszi észre a legjobban, hogy a mese milyen fontos szerepet tölt be a szókincs bővítés területén. Csilla azt vallja, hogy ez egy hozott dolog, és úgy véli, hogy gyerekeinek is kötelessége átadni ezt.

Szoktál nekik fejből mesélni? 1.15.

Flórának a leporelló a legkedvesebb, fejből csak úgy szokott olvasni, ha képről mesél. Apuka egyáltalán nem mond mesét fejből, olvasni szokott, de az is ritka. *Mit veszel észre, ha olvassátok, és mit, amikor fejből mondjátok a mesét? 1.16.* Inkább a nagyobbaknak szoktak fejből. A napi eseményeket dolgozzák fel mese formájában. Ez a mese mindig interaktív. Párbeszédjellegűek inkább. Flóra fél füllel mindig hallgatja ezeket a beszélgetéseket, hiszen később halljuk tőle a kimondott szavakat. Figyelme két percre tehető.

Alkalmaztatók már a mesemondást konfliktushelyzet megoldásként a két gyermek között? 1.17.

Csilla szokott felhozni meséket konfliktus esetén. Azonban, ha a mesében van konfliktus, megáll egy pillanatra, és átbeszéli a lányokkal, hogy „emlékezzetek csak vissza, nálunk is volt ilyen”. A mese kapcsán felidézi a családban megtörtént konfliktusokat. A mesében szereplő konfliktushelyzeteket a való élettel azonosítják.

Interjú 4.

A szülő bemutatása 1.

Adél 37 éves, kétgyermekes családjában. Az első gyermeke 2016-ban a második pedig 2020-ban született. Adélnak van „pedagógusérintettsége”, hiszen a férje is pedagógus, és anyósa is 20 évig óvónóként, majd szintén 20 évig intézményvezetőként dolgozott. Elmondása szerint szakmailag is fontosnak tartják a mesélést.

Kiskorodban meséltek neked? 1.2.

Édesanyja és nagymamája is nagyon sokat mesélt neki gyermekkorában.

Ki mesél otthon? 1.3.

Hédinek mindenki mesél, hiszen vagy ő vagy a férje altatja őt. A mesélés és az éneklés a délutáni elalvás előtt is nagy szerepet tölt be. Az „Este jó” című dalt

szoktuk énekelni Hédinek. Az éneklést mindig megelőzi a mese, amely mindig a Bogyó és Babóca. Amikor az édesapának lehetősége van rá, és időben hazaér az iskolából, szívesen mesél. Ez a mesélés teljesen más varázslattal bír, hiszen a hangszín teljesen eltér az anyáétól. A férj szereti kivenni a részét a mesélésből, amennyiben úgy adódik. Az otthonukat elárasztják a könyvek, bárhova nyúlnak, otthon könyvet találnak.

A gyermek érdeklődési köre 1.4.

Az olyan mesekönyveket szereti Hédi, amelyet a testvére néz. Természetes, hogy az kell neki, ami a másé. Adél megpróbálja ezt korosztályra lebontani, differenciálni. Az egyéb tevékenységeken kívül Hédi nagyon szeret krétával és filctollal rajzolni. Van egy nagy műanyag tábla, melynek mind két oldalán tud alkotni a kislány. Nagy papírokkal fedi be az étkezőasztalt, itt zajlik mindig a festés. Gyurmázni is nagyon szeret. Az építőkockákkal is szívesen játszik, egyre jobban oda tud figyelni a tevékenységekre.

Türelmesen végighallgatja a mesét? 1.5.

Igen, nagyon türelmesen végighallgatja. Ahogy a bölcsődében, úgy otthon is ölbe ül, és bekapja az ujját. Rezzenéstelen arccal hallgatja végig a mesét, hol az apukája, hol pedig az anyukája mesél neki. Gyakran kérdez meseolvasás közben, ilyenkor felhagy az ujszopással, és interaktívvá teszi a mesét. Adél elmondása szerint mindenki olvas a családban, és Hédi sokszor látja azt, hogy könyv van a kézben. A nagyszülőknél is van könyv, ők is kiveszik a részüket a meseolvasásból. Hédi nagyon szívesen fogadja bárkitől a mesét.

Milyen reakciókat látsz a gyermek arcán mese közben? 1.6.

Az utóbbi időben észrevette, hogy amikor elváltoztatja a hangját, akkor Hédi nagyon meglepődik és nevet. Imádja, ahogy a Bogyó és Babóca barlangi pókjának kölcsönzi a hangját. A félelmeit és az ijedtségét a mesének keresztül akarja feldolgozni. Így esik a választása mindig a barlangi pókra, a TV-ben nézett mesék közül pedig egy egeres mese a kedvence. Ez a mese a Jonalu, amelyben az egyik egérke beöltözik szellemnek. Most a számára ijesztő dolgokat, így dolgozza fel Adél feltételezése szerint.

Miket szoktatok olvasni otthon? Mi a kedvenc mesekönyve? 1.7.

Vlagyimir Szutyjev Vidám meséi az egyik legnagyobb kedvenc, abból is a három kiscica. Ez az a történet, amit nem tud megunni. Hédi kéri a meséket arra hivatkozva, hogy ezt már régen hallotta. Adél úgy véli, hogy a régi könyvekre nagyon nagy szükség van, hiszen a gyermekeknek annyira túlpörgött az idegrendszere, hogy az egyszerű mesékkal tudja őket igazán megnyugtatni, azzal tud a legnagyobb hatást elérni. Nagyon szereti a Bogyó és Babócat is.

Hány darab mesekönyv van otthon? 1.8.

Ha számot kéne mondani, Adél körülbelül 300 mesekönyvet számolt fejben. Több doboz van a szobában is, és mindenütt a házban. Adél külön szedi az alkalmakra szóló mesekönyveket, és mindig cserélgeti azokat. Ezenkívül a társasjátékok közül a Story kockát részesíti előnybe, amely szintén a mese köré van építve.

Mi a kedvenc időtöltése otthon a gyermeknek? 1.9.

Nagyon szeret az udvaron lenni és a nagyszülőköz menni.

Mennyire van jelen digitális eszköz-használat a család életében? 1.10.

Abszolút minimalizált a képernyő előtti üldögélés. Általában akkor kapcsolja be a TV-t, amikor takarít vagy ételt készít. Adél nagyon szigorú ebben. Hétfvégén többet nézhetnek, reggel egy órát, este viszont csak 30 percet nézhetik.

Mi a kedvenc rajzfilmje a gyermeknek? 1.11.

A Jonalu, a Bing nyuszi és a Bogyó és Babóca. A Jim Jamon szoktak mesét nézni. Tudatosan választ meséket, hiszen tudja a veszélyeit ennek. Fontosnak tartja, hogy a TV- ben látott mesék lassú képvetítéssel történjenek, azért, hogy legyen idő feldolgozni a látottakat.

Mit tapasztaltál, a rajzfilmes vagy a könyvből olvasott változat köti le jobban a figyelmét? 1.12.

Adél elmondása szerint mind kettő tetszik neki. Amikor ki akarja mozdítani a TV elől, megjelenik a kezében egy könyvvel, és mindig ez szokott nyerni. Tudatosan tud váltani. Ugyanez működik fordítva is. Amikor ő néz egy csatornát, Hédi jelenik meg könyvvel a kezében.

A gyermek önként is kezdeményezi a mese olvasást? 1.13.

Abszolút magától hozza, nem számít mikor és hol vannak.

Fontosnak tartod a mesélést? 1.14.

Igen, hiszen a gyerekeknek születésük óta mesélnek. Hédi nagy testvérénél látni csak igazán ennek pozitív hatását, hiszen már az óvodásévei alatt is önmaga játszott el ötfős szerepjátékokat. Úgy gondolja, hogy igen nagy szerepe van a mesélésnek a gyermeki fantázia fejlesztésben és a szókinccs fejlesztésben is egyaránt. Elmondásom alapján Hédinél is fellelhető a szerepjáték megnyilvánulásai, hiszen 2,5 évesen hangot kölcsönöz a játékoknak. Adél számára egy hozott minta a mesélés.

Szoktál nekik fejből mesélni? 1.15.

Igen, de mindig ő találja ki. Lufi is Pufi bagoly a két főszereplő, aki a lányokat formázza meg. Rengeteg szituációt megelevenít ezekkel a képzeletbeli állatokkal. Amikor elváltoztatta a hangját, itt is meglepettséget tapasztal a kislány arcán. Ezzel a tevékenységgel Adél azt éri el, hogy Hédi már önmagát fegyelmezi. „Hédi, fogadj szót!” ez a leggyakoribb, ami elhagyja a kislány száját, ha huncutkodik.

Mit veszel észre, ha olvassátok és mit, amikor fejből mondjátok a mesét? 1.16.

Számára nemcsak az írott mese, hanem az általa kitalált történet is nagyon fontos. A kitalált mesék a család történetét mondják el, Hédinek mind az írott, mind pedig a kitalált sztori nagyon tetszik. Nem vett észre különösebb különbséget. Adél ezt is egy hozott mintának tartja, hiszen a nagymamája is gyakran mesélt kitalált családi történeteket.

Alkalmaztatók már a mesemondást konfliktushelyzet megoldásként a két gyermek között? 1.17.

Amikor a gyermeket nagyon sok inger éri, akkor szokta alkalmazni a mesét. Amikor ilyen eset van, Adél a saját gyerekkori példáját meséli el a lányoknak, hogy vele és a testvérével ez történt, az történt, s hogy hogyan oldották meg. Mesével nyugtatja a gyermekeket.

Melléklet Konzultációs Nyilatkozat

KONZULTÁCIÓS NYILATKOZAT

A Papp Dóra (név) (hallgató Neptun-azonosítója: GQANYV) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfólió¹ áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A záródolgozatot/szakdolgozatot/diplomadolgozatot/portfóliót a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom².

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*3}

Kelt: Kaposvár év április hó 17. nap

Belső konzulens

¹ A megfelelő dolgozattípus meghagyása mellett a többi típus törölendő.

² A megfelelő aláhúzendő.

³ A megfelelő aláhúzendő.